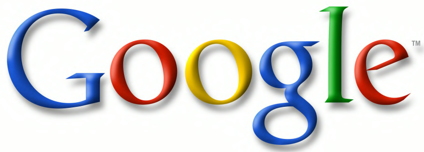

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

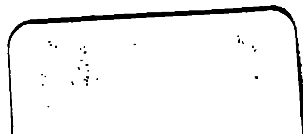
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

110. j.
208.

SPIEGEL VOOR DE EVCHT,

ıer in Oude en Ionghe konnen sien de wreede Tyrannijen, en moordadigheden ghepleeght in meest alle de deelen vande Wereldt, niet alleen in Hoogh-Duytslandt, Nederlandt, Vranckrijck, Yerlandt, maer oock in West-Indien, en 't Eylandt van Formosa, en insonderheyt in de Valleyen van Piemont.

OFT

Cracht des Geloofs, vertoont door de Liefde en weldadigheyt aen de Huys-ghenooten des Gheloofs.

Nuttigh om de Ieught van jonckx af ingeplant/ en van alle Christenen jonck en out/ verstaen en ghepractiseert te worden.

Door CORNELIS BEVCKELAER, Bedienaer des H, Evangeliums Ter Veere.

Gal. 6. 10. *Soo dan dewyle wy tijdt hebben, laet ons goet doen aen allen, maer meest aen de Huys-Genooten des Gheloofs.*

Phylem. *v. 6. Wy hebben groote vreughde en vertroostinge over uwe Liefde, dat de Ingewanden der Heylighen zijn verquickt ghewoorden door u Broeder*

:hedruckt tot Middelburgh, by *Iacobus de Later*, Voor *Iohannis de Somer*, Boeckver-cooper woonende inde Kerck-strate, Ter Veere. Anno 1664.

110: j. 208.

AEN DEN LESER.

DEse mijne consideratie hebbe ick (om redenen, dat te vooren ghewey-gert hebbende, bedenckende benè vixit qui benè latuit) in druck laten uyt-gaen, om dat deselve in andere handen waeren ghekomen, vree-sende dat het daer mede gaen soude, ghelijck met mynen Schrick van Vlaenderen, welcke rouen incompleet voor desen is uytghegaen, en daer na soo rou wel tienmael herdruckt, alhoewel met verswyginghe van mynen naem in den Tytel, als mede met myne Meditatien over Loths Wijf, die eenen I. Stuperus, sonder mijn consent, niet behoorlijck oversien zijnde, op sijnen naem ter Goude 1652. heeft in druck laten uyt gaen, en is sedert menighmael herdruckt, wenste wel soo sulcx meer geschiede, my, om 'tselve te verbeteren, wierde bekent ghemaeckt. Om dit dan te voor-coomen, hebbe my daer toe laten beweghen, vertrouwe de selve eenighe nuttigheyt den Leser sullen toe-brengen, welcke wy oock recommanderen, de druck-fouten, en in-latinge, en uyt-latinghe van eenighe woordekens, die door mijn af-wesen van Middelburgh zijn ingekomen, t' excuseren, waer mede, &c.

Hoogh-ghebore, Doorluchtige

MEVROUWE,

ÆMILIA.

Douariere, Princesse van Orange.

AL-hoewel een lanck-duerigen tijdt gheleden, meest alle de Ghereformeerde Kercken van Europa, met veel stuere wolcken van Vervolgingen zijn beset geweest, evenwel in dit meest over-al-gaende Tempeest, evenwel in dit ons Nederlant (al-hoe-wel 't selve Godts slaende handt in verscheyde ghelegentheden van Peste, dieren tijdt, in-loopinge van Landen, wan-neringhe, &c. gevoelt heeft) door Godts ghenadige en Almoghende Handt onderstut zijnde, als een Brandende Bosch onverseert, en als een Rot-steen, in 't midden vande golven vande Zee, staende gebleven in sijn oude staet, soo ten aensien van Religie, Regeringhe als Neeringe. Dat en is niet gheweest, om dat wy minder sonden hebben ghehadt, oft beter zijn geweest als sy, want de Heeren Staeten Generael, inde af-schrijvinghe van den Danck-dagh over Wesel, segghen wel duydelijck, dat wy om onse groote sonden wille, meriteren meer als onse Na-buerige Landen uytgeroeyt te worden; maer om dat Godt de Heere na sijn verborghen wijsheyt en bestieringhe, over ons lanckmoedigh is, en ons noch sorghvuldelijck bewaert, om dat wy als een Zebulon en Naphtali, en als een Ester, Israel in noodt zijnde, soude te hulpe komen. In dit cleyn Tractaetje hebbe ick ghetoont wat in soodanigen ghelegentheyt voor desen is,

behoort te geschieden, en al-hoe-wel om de gherustheyt van 't selve ick gheschroomt hebbe u Hoogheyt dit op te offeren, evenwel om dat nu geen beter en hebbe, hebbe ick hier in dese vrymoedigheyt gebruyckt, vertrouwende, dat gelijck dien grooten Artaxerxis op een reyse zijnde , en hem veel menschen, na de wyse van de Persen, veel geschencken toe-brachten, en eenen sekeren Synetas niet hebbende, met een blyde gheluck-wenschinge, hem heeft toe-gebracht sijn handen vol versch water uyt de Reviere, hem, om dat het uyt een seer goede affectie quam, seer aenghenaem is gheweest, hoope dat u Hoog-heyt dit kleyn ghesschenck niet sult verachten. Voor desen als Socrates veel costelijcke gheschencken ontfinck, Eschines niet hebbende by de handt, presenteerde hem selven aen Socrates; soo doe ick nu aen u Hoogheyt, en presentere my om de eere te mogen hebben om u Hoogheyt altijt dienstbaer te mogen zijn. Voor desen als Sijn Hoogheyt, *Frederick Hendrick*, u Hoogheyts weerde Man, (wiens gunste en aenspraecke ick menighmael, soo inde Leghers als elders, de eere gehadt hebbe te ghenieten) hebbe ick voor desen op-geoffert mijn *Iehova-Nissi*, ter gedachtenisse van Sijn Hoogheyts Victorie over de Spaensche Chaloupen, den 13. September 1631. Nu na 32. jaren om oprechte danckbaerheyt van wegen ghelijcke gunste te ghenieten by u Hoogheyt de eere ghehadt te hebben, offere ick dit geringh Wercksken op, 't gene hier gebreckelijck is, sal vervullen met mijne ghebeden, en hert-grondige gedienstigheyt. Hier mede wensche ick u Hoogh: den segen des Heeren, na Ziel en Lichaem (en dat u Hoogh: een gesegent Instrument mach zijn om Godts Volck in dese conjuncture van tijden als een Esther dienst te doen, alsoo oock u Hoogh: aenleydinge heeft om 't selve door den Doorl: Keur-Vorst van Brandenburgh, en andere, by Sijn Coninckl: Hoog. van Savoyen, t' intercederen.) *V Hoogh: Onderdanighste Dienaer*:

Ter Vere den 1. Maert. CORNELIS BEUCKELAER.

COPYE,

Van den Brief van de Gemeynte van

GENEVEN,

Aen allen de Gemeynte Christi van de Provintie van

ZEELANDT.

ALhoewel die uytnemende Liefde, welcke ghy aen Christi verdruckte Leden soo menichmael bewesen hebt overvloedelijck, alle vroomen bekent is, soo konnen nochtans haer niet ghenoeghsaem insien de Broederen van Piemont, en die door hare smerten van herten beweeght zijn, of hebben de grootste reden voor andere, om die aen allen int openbaer te vercondigen en te loven, soo hertelijck hebt ghy hare smerten ghevoelt, soo veerdichlijck tot haerder soulaes hebt ghy uwe milde en goetgunstighe hant uytgereckt, alsoo dat sy (naest Godt) uwe pieuse liberaelheyt dat moeten danck weten; maer hier en heeft niet opghehouden uwe veerdicheyt in het uytreyckenen, des Apostels vermaninghe gedachtigh zijnde: hebt ghy wel-doende niet vertraget, en hebt nu en dan, wederom van uwe liberaelheyt en gunstigheyt, meer als Broederlijcke getuygenisse gegeven, en voornamentlijck, 'twelck wy met uytnemende blijtschap verstaen hebben, dat ghy wederom gheinformeert zijnde van haere groote benaeuwtheden, waer door sy door het bedrogh en ghewelt van hare vyanden, tot groote armoede, en in het

 uytter-

uytterste peryckel van haer leven gebracht zijn, ten hooghsten daer over zijt beweeght geweest, en by u Hooge Overigheyt alle neerstige devoiren hebt ghedaen, dat tot haere onderstant een nieuwe Collecte soude werden ghedaen, van welcke groote wel-dadigheyt, alhoewel u pieuse ghemoederen, van menschen geen vergeldinge daer van en verwacht; soo is nochtans gantsch billigh, dat die ghene die soo groote bysondere weldadigheden hebben genoten, niet na 't ghene sy schuldigh zijn, maer na haer haere danckbaerheyt bewysen, en wy en twyffelen niet of die ghemelte sullen sorghvuldelijck, soo haest als sulcken aengenomen bode tot haer sal gekomen zijn, dat besorgen; ondertusschen dewyle sy sich daer in behoorlijck quyten, hebben wy gheacht, dat uwe Eerw: en Achtb: ten goede sullen nemen, soo wy, welcke sy tot noch toe hare saecke vertrouwt en bevolen hebben, u nu met soodanige eerbiedinghe als betaemt aenspreken, om u uyt haren naem voor die bysondere goetgunstigheyt te bedancken, en wederom ernstelijck te versoucken dat die mildadigheyt, die ghy meer als eenmael aen die verdruckte Broeders vertoont, wederom niet en versmaet: ontweerdight te bewijsen, dewyle haere miserien en smerten, dagelijcks vermeerderen, en soo Godt de Heere het niet tydelijck en versiet, hen dreygen en voorseggen hare laeste ruyne, en onderganck, op dat de *hoge wonden der armen Broederen, welcke de verbrekinge Iosephs ter herten gaet, meer en meer tegens haer gheopent werde*, en insonderheyt dat ghy met uwe ghebeden tot Godt, met haer strijdet, op dat hy sich over hen ontfermende, het herte van den Doorluchtigen Prince buyge, en niet toe en late dat soodanige oude ende vermaerde Kercke, door het fureur des Antechrists, soude uytgeroeyt worde; dat groote mirakel van die Godtlijcke Providentie, waer door deselve tot noch toe als een brandende Bosch, in 't midde van de vlammen; en als een onbewaerde plaetse, in 't midde van de baren, behouden

den zijn gebleven, doet ons anders hoopen, als mede soo veel crachtige Princen en groote Potentaten intercessien, en insonderheyt de Hoogh Mogende Heeren Staten vande Vereenighde Landen. Voorts alsoo het voor al gantsch billick is, toe te sien, dat die penningen die ten goede vande verdruckte Broederen vergadert worden, wel en trouwelijck tot haerder verlichtinge wel bestedet worden, dat niemant meer hebben eenige scrupule, daer over hebben wy nootsakelijck gheacht V Eerw: en Achtb: bekent te maken, dat die Eerw: Mannen Broeders, die int Heylighe onder hen waken, seer neerstich daer in besigh zijn, dat alle dingen seer sorghvuldelijck en ghetrouwelijck werden bestedet en uytghegeven, dat wy oock na ons vermogen sullen oock sorghvuldelijck sorge dragen, dat alle dingen daer seer wel ende na den wensch, van die vroome weldoenders, werden gedistribueert, en tot sekerheyt van dese saecke, versoucken wy u Eerw: Achtb: ten ware u Achtb: Overheden het anders goet vondet, 't ghene by u ten goede vande gemelde Broederen vergadert sal zijn, na Aernhem ghesonden werden, aen de Heeren Balthasar en Ioseph Coymans, die volgens hare bysondere Godtsaligheyt, hare devoir sullen doen, dat sekerlijck, als het nodigh sal zijn, in de handen van de Broederen het subsidie datter sal moghen zijn, gegeven worden: maer wy, soo wy niet anders en vermogen, sullen nier na laten Godt met onse gebeden te vermoeyen, dat den loon die de menschen niet en konnen, hy uwe liefde seer groot vergelde, en segene overvloedelijck u heyligh werck, en uwe Kercken met alderley segeningen vermenigvuldige, dat wenschen u van herten, V Eerw: Achtb: Aldertoegedaenste Broeders in den Heere en Dienaers:

Datum Geneve, 10. Decemb. 1663.

Joannes Legere Taminaspinus, Predicant inde Walsche Kercke tot Leyden. *Franciscus Turretinus*, Pastor & Theologiæ Professor. *Stephanus Turretinus*, Ouderling.

Amos 6.6.7. Maer en bekommeren haer niet over de verbrekinge Iosephs, daerom. &c.

Onder al datter is / is daer niet heerlijcker als Godt / hy is de Alderhooghste / de Alderheerlijckste / daer en is geen Godt / als de Godt der Rechtveerdighen /. seght Moses, Niemant is hem ghelijck / Deut. 33. v. 26. En Salomon, 1. Reg. 8. 23. Daer en is gheen Godt gelijck ghy / noch in den Hemel noch op der Aerde; By wien sult ghy Godt vergelijcken seght den Prophete / alle Volckeren zijn als niet voor hem / als ydelheyt / hy woont boven den klompt der Aerden / alle menschen zijn voor hem als Sprinckhanen. Esai. 40.

Ghelijck Godt dan is de Alder heerlijckste / soo is nevens Godt inde gantsche Werelt niet heerlijcker als sijn Kercke / sijn Gemeynte / dat is de Vriendinne Godts, de Bruyt Christi, die hy lief heeft / d'Vytvercoren onder veel duysenden, Daerom wort de Kercke Godts gheseght te zijn des Coninckx Dochter / die gantsch heerlijck is / inwendigh / sy is in Enckelen costelijcken Goude, haere kleedinge is van Gout Borduersel. Psalm 45. 14. Hare wangen staen lieffelijck in spangen en hals in peerle-snoeren. Cant. 1. 10. De Geloobige zijn die goude Kandelaren Apoc 1. Den goude gelijck gheacht. Claechl. 4. 2. Daerom ghelijck gout excelleert boven alle andere metalen / soo excelleert Godts Kercke boven al dat gheschapen is / daerom wort sy ghenaemt Psalm 16. 3. Heerlijckheyt, oft hare Excellentie, soo luyt het woort inde oorspronckelijcke taele. Daerom ghelijck wy Godt moeten estimeren / en achten boven al / soo moeten wy nevens / oft onder Godt / alder meest estimeren sijn Kercke / en gelijck wy / als het met Godts Kercke wel gaet / alder-meest moeten verheugen en verblyden. Soo moeten wy ons ten hooghsten bedrouven / bekreunen en bekommeren als het met Godts Kercke qualijck gaet / als die is in noodt en groote verdruckinghe. En dewyle de Israeliten dat niet en deden / ten tyde van den Prophete Amos, maer waeren vrolijck goeder dingen / met eeten en drincken / soo bestraft hy dit ghebreck seer ernstelijck / als hy seght in dit seste Capittel Amos. v. 4. 5. 6. In welcke laetste woorden den Prophete seght: Maer en becommeren haer niet over de schade Josephs. Den Prophete geeft in dit Capittel te kennen / dat Godt heeft voorgenomen sijn Volck om haere sonden wille swaerlijck te straffen / dat seght hy v. 7. Dese sonden zijn geweest driederley: 1. Sorgeloosheyt / want sy beelden haer in / dat het quaet oft de straffen haer niet en soude ghenaecken / ghelijck daer staet / Amos 9. 10. Even eens ghelijck wy ons nu teghenwoordelijck niet konnen laeten voorstaen / dat Godt ons om onse sonden wille noch eens rechtveerdelijck en swaerlijck sal straffen. Dese sonden verhaelt den Prophete / als hy seght / dat sy den boosen dagh verre stelden / v. 3. oft daer voor niet eens en vreesden. 2. De tweede sonde is gheweest dat sy niet en regeerden na bil-

lich

lich recht/ en Justitie beden / maer ghewelt pleeghden/ v.3. Dat sy den stoel des ghewelts na hen brachten. 3. De derde sonde is gheweest dat sy haere goederen misbruyckten/ tot weelde/ dertelheyt/ brasserye/ dronckenschap. v.4.5. Dese sonden worden vergroot en geaggraveert. 1. door dien dat Godt haer soo of meer gesegent heeft/ als eenighe andere Natien. v 2. Siet, seght de Heere/ of sy beter, of grooter zijn als uwe Lant-paele. 2. Om dat als sy die sonden pleeghden / haere Broeders zijn gheweest in grooten noodt/ perijckel en swaerigheyt/ en dat sy haer daer over niet eens mede hebben becommert/ ghelijck hier staet: Maer en becommeren haer niet over de verbrek nge Iosephs.

Den Prophete spreeckt vande verbrekinge Josephs. Hier wordt een allusie ghemaeckt op Joseph / die daer is gheweest den Sone van den Patriarch Jacob / die met Rachel gheboren is/ sijn Vader hadde hem liever als eenighe van sijn kinderen / hy was niet alleen een schoon man/ schoon van aenghesichte. Gen. 39. Maer oock een verstandigh en Godtvreesent man. Maer hier by Joseph moeten wy verstaen Godts Volck/ de Israeliten/ de thien Stammen/ die ghenaemt worden Joseph/ om dat ghelijck Joseph is geweest de aensienelijckste/ en geachtste onder de kinderen Jacobs/ soo Godts Volck onder alle Volcken / en soo wort gheseght Psalm 80.20. Herder Israels, ghy die Ioseph als schapen leydet. Maer hier wort ghesproken van een verbrekinge Josephs. Joseph den sone Jacobs/ kan ten rechten ghesegt worden gebroken geweest te zijn als sijn broeders hem sijnen Rock uyttoghen/ en in een kuyl wierpen/ met intentie om hem daer in te laten sterven/ en daer na als een slaeve hem aen de Ismaeliten vercochten. Gen. 37. Alsoo de Israeliten/ de 10. Stammen/ die waeren ten tijde van den Prophete Amos/ ghebroken door hare vyanden/ want als onsen vyandt ons vermeestert/ Steden inneemt/ Palleysen en Huysen verbreeckt/ verbrant en om verre werpt/ wort ten rechten geseght een verbrekinghe te wesen/ soo seght Godts Volck/ sy waeren inde Babylonische ghevanckenisse/ hy heeft mijne beenderen ghebroken. Tim. 3.4. Soo staeter Esaie 4.20. Breucke op breucke wortet uytgeroepen / want het gantsche Landt is verstoort. En Esaie 6.1. Daer kijckt een quaet uyt Noorden/ en een groote breucke. Den ondergangh van een deel van Godts Volck wort hier by de verbrekinghe Josephs verstaen.

Ten 2. Wort nu van dese verbrekinghe van Joseph ghesegt/ dat sy de andere Israeliten die noch in voorspoet en weelde waeren/ haer daer over niet eens en hebben becommert. t'Woort becommeren / beteeckent met droefheyt becommeren ; dese droefheyt spruyt uyt een stercke liefde/ over welcke men becommert is. Soo was Jacob becommert over Benjamin/ als hy moest optrecken in Egipten / vreesende dat hem een verderf ontmoeten soude. Gen. 42.38. David was soo becommert over sijn Soon/ soo langhe hy sieck was/ dat hy niet en konde/ noch wilde eeten noch drincken. 2. Sam. 13.17. Job was soo becommert over sijn kinderen/ als sy maeltyt hielden / vreesende dat sy haer teghen Godt souden besondighen. Job 1.5.

 Soo

Soo zijn wy bekommert / als onse vrienden op een periculeuse reyse gaen/ ofte slaeghs teghen haere vyanden / oft wanneer sy een periculeuse siekte hebben. Dese bekommeringe is een deucht prys-weerdigh onder de Christenen/ want als een lidt lydet / soo lyden alle de andere leden. 1.Cor.12. Den Apostel seght/ weest mede lydigh met innerlijcke barmhertigheyt beweeght. 1.Pet 3.8. Dese deucht/ dese compassie/sympathye/oft bekommeringhe/ hebben die van Juda de gheruste/niet ghehadt/ want de wyle hare andere Broeders verstoort/ vervolcht/ en ghedoodet wierden / hebben sy dat niet eens ter herten ghenomen / en hebben sich daer over niet eens bekommert/ maer ter contrarie, hebben vrolijck en goeder dingen geweest/ gherust gheslapen op hare Elpenbeenen bedt-steden / ghequinckeleert met haere Luyten/ en musicale Instrumenten/ en den wijn uyt Schaelen / en groote Bekers ghedroncken/ daerom seght den Prophete/ sullen sy ghevanckelijck wegh ghevoert worden.

L E E R E.

Niet alleen positive, maer privative sonden, dat is te seggen niet alleen sonden van overtredinghe, maer oock sonden van na-latinge, maecken ons schuldigh voor Godt, en brenghen swaere straffen over Volckeren en Persoonen. Dit blijckt uyt desen Text / want niet alleen maeckt ons schuldigh en strafbaer voor Godt / als wy Godts Kercke vervolghen/ verbreken / en alle leedt aen doen / dat wy daer over niet bekommert en zijn/ want soo seght den Prophete: Sy en becommeren haer niet over de schade Josephs, daerom sullen sy nu ghevanckelijck henen gaen. v.7. Wy lesen Exod. 5.3. Dat Moses en Aaron seyden eens tegen Pharao: Laet ons om Offerhande te doen drie dagen in de Woestyne trecken, want soo wy Godt niet en Offeren, Godt mochte ons besoucken met sweert en pestilentie. Daer hoort ghy sien dat niet Offeren/ ons soo wel strafbaer voor Godt maeckt/ als de Sacramenten onheylichlijck/ en onweerdelijck ghebruycken/ ghelijck wy sien 1 Cor. 11.29.30. Soo lesen wy Num. 9.13. Dat niet alleenelijck die het Paeschen misbruyckten / maer oock die het na lieten, en op den ghesetten tijdt niet en hielden, ghedreycht worden, haere ziele uyt haere Volckeren gheroeyt te worden. Saul wort verklaert van de Conincklijcke Croone vervallen te zijn/ en van sijn Rijcke verstooten te zijn/ niet om dat hy Agab den Coninck ghespaert hadde/ en sijn beste Schapen/ maer om dat hy dat niet gedaen hadde 1.Sam. 15.23. Exod. 4. Lesen wy dat Godt dreyght Moses op den wegh te dooden/ om dat hy de Besnydenisse van sijn Sone versuymt hadde. Jud. 5. Vlouckt Debora de Stadt en Inwoonders van Meros/ om dat sy als Godts Volck in noot was/ haer niet en zijn (gelijck Zebulon en Naphtali/ die haere halsen gewaecht hebben) te hulpe ghekomen / seggende: Jud. 5 23. Vlouckt se. Mat. 25. Wort die geene / die sijn Talent begraven hadde / verklaert een onnutte dienst knecht te zijn / die verdient heeft ghesmeten te worden in de buytenste duysternisse / in een plaetse / in

reen

is-knecht hadde nochtans sijn Talent niet qualijck ghebruyckt / met den verloozen Soon/ met vuyle hoeren verdomineert en verdzoncken/ er inde aerde begraven: evenwel woꝛt ghesecht schuldich en strafbaer sijn. En als de Heere sal komen ten Ooꝛdeele/ soo sal hy sijn Sententie yen de verwoꝛpenen uytspꝛeken/ niet na haere positive sonden van over-tinghe/ maer na haere pꝛivative sonden van na-latinghe; de Heere sal chen ghelijck daer staet Matth. 25.42.45. Ick ben hongerigh geweest/ en en hebt my niet ghespijst. &c. Den Rijcken bꝛeck woꝛt veroordeelt/ om dat hy den armen Lazarus verdꝛuckt hadde/ maer om dat hy hem tdigh zijnde/ niet gheholpen hadde. Niet alleen dan sonden van over-tinghe/ maer oock sonden van na-latinghe / maken ons strafbaer en ildigh vooꝛ Godt. Even ghelijck de Negative Geboden/ quæ obligant per, sed non ad semper, die ons altijdt verbinden/ ons soo wel/ oft meer chuldigen aen Godt als de affirmative Geboden/ daer van somtijts ge-ensereert woꝛt.

Tot Bestraffinghe dient dese Leere/ van die ghene die quaede reeckenin-vooꝛ Godt maecken / en meenen seeckerlijck dat sy goede Chꝛistenen / om dat sy (ghelijck sy meynen) gheen quaet en doen/ al doen sy gheen :/ sy meynen het is ghenouch/ als sy met Samuel weten te segghen: :ns Osse hebbe ick ghenomen, wiens Esel heb ick ghestolen. Oft als sy en te seggen/ ick ben niet Papist/ noch Sociniaens/ noch Arminiaens/ h Ketter/ noch Scheur maker. Sy dancken met den Pharizeus Godt sy niet en zijn Roovers/ noch Onrechtveerdighe/ noch Overspeelders/ h ghelijck de Tollenaers. Luc. 18. En het waere wel te wenschen/ dat menschen soo spꝛeken konde / maer genomen het waere soo/ dat en is ghenouch dat ghy gheen quaet en doet / ghy moet oock goet doen; de-erde sondaers Esaie 61.3. woꝛden gesecht te zijn de Plantinge des Hee-Eycke Boomen der gerechtigheyt. Nu wat is gherechtigheyt? gerech-eyt en is gheen ghebꝛeck / gheen pꝛivatie oft ontberinghe van quaet/ r een effect/ vrucht/ positie/ stellinghe oft teghenwoordigheyt van ee-j goet/ daerom seght Johannes/ 1. Ioh. 3.7. Die rechtveerdicheyt doet/ s rechtveerdich/ een goet mensche doet goet/ ghelijck een goede boom/ le vꝛuchten vooꝛt bꝛenght. Matth. 7.

Sy hebben nu een tijdt lanck gehooꝛt hoe qualijck/ jammerlijck/ en ver-telijck het ghegaen heeft met de Gereformeerde/ met die oude Chꝛiste-/ de Waldensen in Savoyen/ en specialijck in de Valleyen van Piemont, aer men noch oude/ noch jonghe/ noch swangere vꝛouwen / niet ghe-rt en heeft/ maer ghelijck vooꝛ desen gheschꝛeven is gheweest / tot het tal van ses duysent menschen seer wꝛeedelijck omgebꝛacht zijn geweest/ ghe hebben sy met haere voeten opgehangen/ men heeft eenighe jonge ieren haer hoofden afghesllagen/ en daer mede ghebolt / veel menschen rant/ en schꝛickelijcke andere wꝛeetheden meer ghepleecht. Het en is genouch/ dat wy die goede trouwe Chꝛistenen selfs niet vervolcht/ ge-doodt/

doodt/ ghehangen en verbrandt hebben/ oft die in stucken ghehackt / ghe-
lijck eenighe wreede menschen ghedaen hebben / en hebben met de stucken malkanderen na 't hooft ghewo[r]pen/ maer wy zijn oock strafbaer/ dat wy over den staet van die verdruckte Christenen niet meer becommert en zijn. Denckt eens/ of den H. Geest ende de H. Propheten/ teghen veele/ en meestendeel van onse Nederlanders/ niet soude konnen segghen / dat hier den Prophete seght van 't beginsel van dit Capittel af/ of wy niet en zijn: gelijck de gheruste te Sion, ende de seeckere op den Berch van Samaria. Want veele in ons Landt/ om dat wy nu vrede hebben met Spanjen en Engelandt/ leven soo gherust/ oft daer niet inde werelt haer deeren en konde/ veele van ons die slaepen op haere Elpenbeenen Bedt-steden, en zijn weeldigh op haere costelijcke Koetsen en Ledecanten, menichmal met zijde en andere kostelijckheden behanghen / en veele van onse arme Broeders / die verdruckte vervolghde Christenen van Piemont / en plaetsen daer ontrent gelegen/ hebben moeten slapen onder den blooten Hemel/ in koude en nattigheyt/ en vuyligheyt/ jae op de Berghen de Alpes genaempt/ op de sneeuw / daer sy Mannen/ Vrouwen en Kinderen/ met menichte zijn ghestorven.

Van de gheruste te Sion wort gheseght / dat sy aten de Lammeren van de Kudde, en de ghemeste Kalveren. Denckt eens of daer niet veele onder ons zijn/ die meest alle daeghe/ oft alle weke te gast gaen / oft selfs in haer eygen huysen en mael-tijden/ hebben niet alleen de beste en vetste Lammeren/ en Kalveren/ maer alle delicatessen van vogelen/ van visch/ banquet/ en allerley delicaten dranck. En ondertusschen/ veele van onse verdruckte Broeders ende Susters/ die oude Waldensen/ op de weghen daer sy vervolght zijn/ zijn ghestorven van hongher en van dorst / oft hebben moeten suygen aen die sneeu-ballen oft ys-keghels op de berghen en steen-rotsen/ Godt heeft se gespijst met tranen-broot/ en ghedrenckt met groote maeten van tranen/ ghelijck daer staet Psalm 80.

Van de gheruste te Sion wort gheseght/ v. 5. Dat sy op het geklanck der Luyte quinckeleerden, en speelden met musicale Instrumenten. Denckt eens of het soo onder ons oock niet toe en gaet/ oft wy oock ons soo niet vermaken in onse Mael-tyden en Bruylosten / met onse Clavi-cimbalen/ Vedelen/ Fluyten/ Violen de Gambe/ en met veel oneerlijcke Liedekens te singen. Op onse Jaer marckten/ Kermissen/ die nu ghehouden worden hier in ons Lant/ is sulcken geloop en gewoel van Pypers/ Vedelaers/ Speelders/ niet alleen eenighe Herberghen/ maer straeten zijn vol/ even oft daer nu gheen swaerigheyt meer inde weerelt en waere / maer anders niet als vreughde en vroolijckheyt/ en onder-en-tusschen wilt ghy eens weten wat die oude goede trouwe Christenen bejegent is / dewijl sy nu vermoort / en ghemassacreert zijn geworden/ in plaetse van 't quinckeleeren op de Fluyte en Luyte/ en in plaetse van 't spelen met Pijpen / Vedelen / Lieren/ Trompetten/ Schalmeyen/ en 't singhen van vrolijcke Liedekens/ heeft men daer een ander gheluyt gehoort. De Memorien en Brieven die wy ghekregen daer van hebben voor desen / getuygen ons dat dewijl die wree-

de

den van die Gereformeerde Christenen alles ten sweerde en vyer
en/ steekende alles in brant/ soo dat de lucht is vervult geworden met
m/ en roock/ door de aengesteken en brandende Kercke en Huysen/
r ghekomen is sulcken afgrijselijcken ghekrijt/ gheween en gehuyl/
och te yselijcker gheschatert heeft van weghen de menighten der
sf weder-klancken/ die in die Gebergten en Rotsen zijn/ soo dat om
uiteyten van die Rotsen al dat ghehuyl/ gheschrey geween door dien
lanck oft Echo verdobbelt is geweest.

nderen Israels als sy eens waren in de Babilonische gevanckenisse
vyanden die haer ghevangen hielden op haer versochten dat sy eens
de met hare Harpen/ en singen eenige vrolijcke Liedekens van Sion.
woorde sy; en wat hebben sy gedaen? daer staet Psal. 137. Sy hebben
pen aen de Wilgen gehangen/ en gesept gelijck daer staet [Psal. 137.]
lls wy aen Sion gedencken/ hoe souden wy konnen vrolijck zijn en
n Liet/ sy willen liever haer rechter-hant vergeten als sy Jerusalem
rgeten/ ja hare tonge moet liever aen hare raecke kleven soose Je-
iet verheffen boven het hooghste haerder blijtschap/ vers. 6.

och als wy gedencken aen dat droevigh schreyen en schreeuwen en
n onse arme Broeders en Susters sullen wy noch lust hebben om te
ren met onse Luyten en Musicale Instrumenten en te singhen/ te
n te springen/ en om alle geylen te bedrijven?

rs van de geruste te Syon wort ghesegt dat sy droncken den Wijn
en, dat is uyt groote Beeckers/ dat is sy lieten haer niet genoegen
eene Beeckers of glasen/ maer wilden geheele wijde schalen hebben/
te wijde Beeckers/ daer groote quantiteyt en veel nats in was.

kt wederom of het soo onder ons niet en gaet/ de Menschen als sy
houden of goet cier maken/ en zijn niet te vreden om de wijn te drinc-
gemeene glasen/ maer men practiseert op verscheyde soorten van gla-
plaetse van wijde schalen/ die de Dronckaerts sonder storten in haer
et wel souden konnen houden/ ghebruycken de menschen nu groote
mers of Fluyten een elle lanck/ en ghelijck de Prophete seght Esa. 5.
zijn om wijn te drincken.

En ondertusschen onse arme Broeders die als herten door Bossen en over
ge Bergen verjaecht zijn geweest/ die zijn van dorst versmacht.
Dat gy uytquijlt/ en uytbraeckt/ en uytstort/ daer door souden hare herten
nen gelaeft en verquickt zijn geweest.

Eyndelijck van de geruste te Sion wort geseght dat sy haer salfden met de
ortreffelijcke Olie. Dat is: Sy vercierden haer om dat sy aengenaem haer
chten maken met haren lieffelijcken reuck met welcke sy verkeerden.

Denckt nu eyndelijck of het soo nu onder ons niet en gaet/ de Menschen
ken haer nu niet alleen wel-rieckende te maecken met civette/ muscelliaet/
t kransken van Rosen en bloemen/ maer soecken haer met allerley cieraet
ercieren/ met het krullen en poeren van haer hair/ met kostelicke kleederen/
den/ en kanten/ met alderhande kostelijcke juweelen/ Gout/ Silver/ Peer-

C len

doodt/ ghehangen en verbrandt hebben/ oft die in stucken ghehackt/ ghe-
lijck eenighe wreede menschen ghedaen hebben/ en hebben met de stucken
malkanderen na 't hooft ghewozpen/ maer wy zijn oock strafbaer/ dat wy
over den staet van die verdruckte Christenen niet meer becommert en zijn.
Denckt eens/ of den H. Geest ende de H. Propheten/ teghen veele/ en mee-
stendeel van onse Nederlanders/ niet soude konnen segghen/ dat hier den
Prophete seght van 't beginsel van dit Capittel af/ of wy niet en zijn: gelijck
de gheruste te Sion, ende de seeckere op den Berch van Samaria. Want veele
in ons Landt/ om dat wy nu vrede hebben met Spansen en Engelandt/
leven soo gherust/ oft daer niet inde werelt haer deeren en konde/ veele van
ons die slaepen op haere Elpenbeenen Bedt-steden, en zijn weeldigh op haere
costelijcke Koetsen en Ledecanten, menichmal met zijde en andere koste-
lijckheden behanghen/ en veele van onse arme Broeders/ die verdruckte
vervolghde Christenen van Piemont/ en plaetsen daer ontrent gelegen/
hebben moeten slapen onder den blooten Hemel/ in koude en nattigheyt/ en
vuyligheyt/ jae op de Berghen de Alpes genaempt/ op de sneeuw/ daer sy
Mannen/ Vrouwen en Kinderen/ met menichte zijn ghestorven.

Van de gheruste te Sion wort gheseght/ dat sy aten de Lammeren van
de Kudde, en de ghemeste Kalveren. Denckt eens of daer niet veele onder
ons zijn/ die meest alle daeghe/ oft alle weke te gast gaen/ oft selfs in haer
eygen huysen en mael-tijden/ hebben niet alleen de beste en vetste Lamme-
ren/ en Kalveren/ maer alle delicatessen van vogelen/ van visch/ bancquet/
en allerley delicaten dranck. En ondertusschen/ veele van onse verdruck-
te Broeders ende Susters/ die oude Waldensen/ op de weghen daer sy ver-
volght zijn/ zijn ghestorven van hongher en van dorst/ oft hebben moeten
singen aen die sneeu-ballen oft ys-kegghels op de berghen en steen-rotsen/
Godt heeftse gespijst met tranen-broot/ en ghedrenckt met groote maeten
van tranen/ ghelijck daer staet Psalm 80.

Van de gheruste te Sion wort gheseght/ v. 5. Dat sy op het geklanck der
Luyte quinckeleerden, en speelden met musicale Instrumenten. Denckt eens
of het soo onder ons oock niet toe en gaet/ oft wy oock ons soo niet verma-
ken in onse Mael-tyden en Bruylosten/ met onse Clavi-cimbalen/ Vede-
len/ Fluyten/ Violen de Gambe/ en met veel oneerlijcke Liedekens te sin-
gen. Op onse Jaer marckten/ Kermissen/ die nu ghehouden worden hier
in ons Lant/ is sulcken geloop en gewoel van Pypers/ Vedelaers/ Speel-
ders/ niet alleen eenighe Herberghen/ maer straeten zijn vol/ even oft daer
nu gheen swarigheyt meer inde weerelt en waere/ maer anders niet als
vreughde en vroolijckheyt/ en onder-en-tusschen wilt ghy eens weten wat
die oude goede trouwe Christenen bejegent is/ dewijl sy nu vermoort/ en
ghemassacreert zijn geworden/ in plaetse van 't quinckeleeren op de Fluy-
te en Luyte/ en in plaetse van 't speelen met Pijpen/ Vedelen/ Lieren/
Trompetten/ Schalmeyen/ en 't singhen van vrolijcke Liedekens/ heeft-
men daer een ander ghelupt gehoort. De Memorien en Brieven die wy
ghecregen daer van hebben voor desen/ getuygen ons dat dewijl die wree-

de

de Vyanden van die Gereformeerde Christenen alles ten sweerde en vyer overgaven/ steeckende alles in brant/ soo dat de lucht is verbult geworden met vyer/ vlam/ en roock/ door de aengesteken en brandende Kercke en Huysen/ maer door ghekomen is sulcken afgrijselijcken ghekrijt/ gheween en gehuyl/ welcke noch te yselijcker gheschatert heeft van weghen de menighten der Echoon of weder-klancken/ die in die Geberghten en Rotsen zijn/ soo dat om die concaviteyten van die Rotsen al dat ghehuyl/ gheschreyp geween door dien weder-klanck oft Echo verdobbelt is geweest.

De Kinderen Israels als sy eens waren in de Babilonische gevanckenisse en hare Vyanden die haer ghevangen hielden op haer versochten dat sy eens spelen souden met hare Harpen/ en singen eenige vrolijcke Liedekens van Sion. Wat antwoorde sy; en wat hebben sy gedaen? daer staet Psal. 137. Sy hebben hare Harpen aen de Wilgen gehangen/ en geseyt gelijck daer staet [Psal. 137.] vers. 4. Als wy aen Sion gedencken/ hoe souden wy konnen vrolijck zijn en singen een Liet/ sy willen liever haer rechter-hant vergeten als sy Jerusalem souden vergeten/ ja hare tonge moet liever aen hare raecke kleven soose Jerusalem niet verheffen boven het hooghste haerder blijtschap/ vers. 6.

Alsoo oock als wy gedencken aen dat droevigh schreyen en schreeuwen en huylen van onse arme Broeders en Susters sullen wy noch lust hebben om te quinckeleren met onse Luyten en Musicale Instrumenten en te singhen/ te danssen en te springen/ en om alle geylen te bedrijven?

Voorders van de geruste te Syon wort ghesegt dat sy dronckenden Wijn uyt Schalen, dat is uyt groote Beeckers/ dat is sy lieten haer niet genoegen met gemeene Beeckers of glasen/ maer wilden geheele wijde schalen hebben/ als groote wijde Beeckers/ daer groote quantiteyt en veel nats in was.

Denckt wederom of het soo onder ons niet en gaet/ de Menschen als sy maeltijt houden of goet cier maken/ en zijn niet te vreden om de wijn te drincken uyt gemeene glasen/ maer men practiseert op verscheyde soorten van glasen/ en in plaetse van wijde schalen/ die de Dronckaerts sonder storten in haer handt niet wel souden konnen houden/ ghebruycken de menschen nu groote wijde Romers of Fluyten een elle lanck/ en ghelijck de Prophete seght Esa. 5. Helden zijn om wijn te drincken.

En ondertusschen onse arme Broeders die als herten door Bossen en over hooge Bergen verjaecht zijn geweest/ die zijn van dorst versmacht.

Dat gy uytquijlt/ en uytbraeckt/ en uytstort/ daer door souden hare herten konnen gelaeft en verquickt zijn geweest.

Eyndelijck van de geruste te Sion wort geseght dat sy haer salfden met de voortreffelijcke Olie. Dat is: Sy vercierden haer om dat sy aengenaem haer mochten maken met haren lieffelijcken reuck met welcke sy verkeerden.

Denckt nu eyndelijck of het soo nu onder ons niet en gaet/ de Menschen soecken haer nu niet alleen wel-rieckende te maecken met civette/ muscheliaet/ met kranskens van Rosen en bloemen/ maer soecken haer met allerley cieraet te vercieren/ met het krullen en poeren van haer hair/ met kostelicke kleederen/ boorden/ en kanten/ met alderhande kostelijcke juweelen/ Gout/ Silver/ Peer-

 len

len gestecken/daer mede proncken sy/ daer mede zijn sy trots en moedigh.

Ondertusschen onse arme verdruckte broeders in dese vervolginge in plaetse van haer te vercieren/ zijn van 't gene sy aen-hadden uyt-getogen/naeckt of half naeckt hebben sy moeten vluchten; die in de ghevanckenissen ghewroppen zijn geweest hebben stanck voor goeden reuck gehadt/kaelheyt in plaetse van hair-vlechten/verbrandinge in plaetse van schoonheyt/gelijck de Dochteren Sions gedreyght wort/ Esa. 3.

Denckt dan of die niet en zijn gelijck de geruste te Sion die niet bekommert en zijn?

II. LEERE.

Gods eygen Volck valt menigmael in groote ongelucken,en wort seer swaerlijck gestraft. Want hier lesen wy van een verbrekinge Josephs. Hy verbrekinge wort verstaen yemants bederf/ want dat gebroken is dat is bedorven/ gelijck een glas/een vat/een been ofte arm/als een Mensche door een bankeroete geruyneert is/ dan seght men die Man is gebroken.

Soo wort Gods Volck somtijts ghebroocken / soo spreeckt Gods Kercke Tren 3.4. Hy heeft mijn beenderen gebroken,of te morsel geslagen/een been of glas dat gebrijselt of te morsel geslagen is / kan niet geheelt worden. Soo Godskercke wort somtijts in sulcken staet gebracht/dat die Menschelijcker wijse niet en kan geholpen werden; soo is 't gegaen met Gods Volck ten tijde van de Prophete Amos / die in sulcken verdrietige en ellendige gevanckenisse gekomen zijn/ gelijck gedreyght wort/ vers. 7. &c.

En met Gods Volck in de Babylonische ghevanckenisse/ wiens Breucke doodelijck was en plage smertelijck, Lev. 30. 12. Soo wort daer geseght/Lev. 14. 17. De Jonckvrouwe der Dochter mijns volcx is ghebroken met een groote breucke so ick uytga in't Velt, siet daer de verslagene vande dooden, Als yemant in een Velt komt daer een Bataille geschiet is/men siet hier dooden/daer dooden liggen/ hier een hooft/ daer een arm/ en beenen van malkanderen geschoten/men oordeelt dat dat Leger gebroken is. Soo heeft het met Gods Kercke gegaen niet alleen in oude tijden maer oock in dese laetste tijden.

De Historien en Martelaer-boecken geven overbloedige getuygenisse daer van/en oock als de Tyrannen niet te vreden zijn geweest met Gods Kercke te vervolgen en leden van dien te dooden/ maer hebben bedacht ongehoorde tormenten/en wreetheden. Eenighe hebben sy in stucken gehacht/ geslagen met scherpe ysere roeden tot de beenen toe/men heeftse geworpen voor wilde Beesten/Leeuwen/Beiren/Tyg'ren/ &c. Men bekleedese met huyden van andere Beesten/om dat sy van de wolven en honden te gragher souden gegeten worden/men verbrandese levendigh/men bradese op de roosters/ men begoot hare lichamen met gloeyende peck/en ghesmolten loot/en brandende olie/men sleeptense langhs de straet/en vermorseldese tegen de harde steenen / men stietse en wierpse af van de Torens/ hooge en steyle plaetsen/ men vildese levendigh en wierden met de gestroopte huyt verlaten/men wierpse met gebonden handen en

voeten

voeten in beslotene diepe putten/ die vol van Ratten/ Slangen of Serpenten waren.

Sulcke wreetheden zijnder gepleecht in verscheyde deelen van de werelt/ in Vranckrijck heeft men allerley schrickelijcke tormenten bedacht / om die van de Gereformeerde Religie uyt te roeyen en te dempen. Wat grouwelijcke massacren en moorden zijn daer gepleecht in Vranckrijck op St. Bartholomeus dagh 't geheel Rijck door/ Anno 1572. Men meent dat doen op eenen dagh zijn vermoort geworden hondert duysent Menschen.

Wy hebben noch memorie van die grouwelijcke schrickelijcke Barbarische wreetheden die in Yerlant zijn ghepleecht ; alwaer de Yersche Papisten tegen de Gereformeerde Christenen meer dan Turckse en beestelijcke wreetheyt hebben bedreven/ de eerbare Vrouwen en dochterkens maer van 14 Jaren hebben sy geschoffiert/ langhs de straten gesleept en onbarmhertighlijck vermoort/ de swanghere Vrouwen hebben sy open ghesneden/ en de vruchten daer uyt-ruckende in 't vyer geworpen/ andere hebben sy in stucken als hutspot ghehackt/ de Oude gekrombde Luyden die eer kruppen als gaen konden/ hebben sy van de Brugghen en kanten in de Rivieren ghestoten / en die daer sochten uyt te kruppen met knodsen/ en musquetten de herssenen in-geslagen/ de Suygelingen hebben sy van de borsten harer Moederen geruckt/ en de hersenen tegen de mueren ingesmeten/ andre hebben sy neus en ooren afgesneden/ de wangen op-gescheurt/ armen en beenen afgekapt / de tonge uytgesneden/ en met gloeyende priemen doorsteken / daer wort verhaelt dat sy in de tegenwoordigheyt van de Ouders eenige Jonge Kinderen levendigh aen een spit gesteken hebben en voor 't vyer gebraden/ en de selve Ouders daer na grouwelijck vermoort. Met waerheydt/ oock volgens de bekentenis van de Moordenaers selfs/ wort ghetuygt / dat'er in de vier eerste Maenden over de 154000 Protestanten/ van de Paepsche Tygers en Wolven zijn verslonden en wreedelijck vermoort; diergelijcke Moorderyen zijn gepleeght in Bohemen en andere plaetsen van Hoog-Duytslant/ insonderheyt in 't Hertogdom van Sweybrugge / daer die Inwoonders en Christenen niet alleen van hare Vyanden zijn wreedelijck vermoort/ maer oock de overgeblevene zijn geweest in sulcken noot / dat sy niet alleenlijck honden en katten/ muysen en ratten hebben gegeten/ maer oock eenige doode lichamen hebben sy uyt de aerde gegraven/ en die gegeten/ ghelijck ons dat door desen sekerlijck gebleken is/ diergelijcke wreetheden zijn nu onlangs gebleken in Polen ontrent de volck-rijcke stadt Lysna. En noch soo ergens is Gods Volck geweest in groote swarigheyt/ dat is in Savoyen / Dauphine en in Piemont, daer van ; en van hare gelegentheyt wy nu wat nader sullen handelen.

Van Gods Kercke en Volck in de Valleyen van Piemont.

VAn Outs al van de Jaren elf hondert/ geleden ontrent vijf hondert jaren/ zijn in de Historien bekent eenige vrome en trouwe Christenen genoemt

 Wal-

Waldensen of Vaudoisen, afkomstigh van eenen Petrus Waldo, een Godvruchtig wijs en verstandig Man/woonende tot Lyons in Vranckrijck. Dese hebben hare woonplaetse principalijck genomen in de Valleyen van Piemont / om de swaere vervolginge/ en sich aldaer gevoeght by de Albigoisen, die (ghelijck sommige oordeelen) eenige hondert Jaren te vooren onder 't Gebiedt van de Princen van Piemont en andere / aldaer onbekommert haren Gods-dienst hebben ge-exerceert/welcke vryheyt Anno 1620. door den Hertogh van Savoyen op nieuws is gecontinueert/geverifieert en geregistreert geworden/in den Raet/sulx en daer het behoort. Dese Waldensen in cas van Religie en ceremonien/komen in alles over-een met de Gereformeerde Kercken van Vranckrijck/ en Geneve. Thuanus selfs een Paepsch Histori-schrijver ghetuyght / dat sy de Roomsche Kercke tegen gaen/en die namen de Babylonische Hoere.

Wat van de Vromigheyt en Oprechtigheyt van haer leven is sullen wy niet verhalen/ wat veel groote Personagien van de Gereformeerde Religie van haer getuygen/maer wat selfs van haer getuygen hare Vyanden selfs; eenen Regnerius een Ketter-meester en Inquisiteur tegen de Waldensen/getuyght dat sy een vroom Godsaligh leven leyden/van God wel gevoelen en van de 12 Artijckelen des Geloofs/alleenlick dat sy de Roomsche Kerck lasteren/en den Paus houden voor den Antichrist.

Den Aerts-Bisschop van Turin/ de Hooft-stadt van Piemont/ getuyght dat sy zijn oprecht en onstrafbaer onder de Menschen / en hen begheven tot het onderhouden van Gods geboden. Den Cardinael Baronius noemtse goede Menschen.

Koninck Louys den twaelfden/als hy verstaen hadde swaere beschuldingen teghen dit Volck/ heeft hem daer van laten informeren door Mr. Adam Fumee, Meester van de Requesten in 't Hof van 't Parlament van Provence, en na behoorlijcke informatien verklaert/dat die Menschen vromer Luyden waren/ als hy selve/ en sijn ander Volck dat Catholijck was.

Onaenghesien dit alles heeft God haer swaerlijck laten vervolgen / en een groote verbrekinge over hen komen.

Haer meeste swarigheyt is veroorsaeckt door den Raet, ofte Vergaderinghe van de voort-plantinge des Geloofs, en uyt-roeyinge der Ketters. Eertijts ingestelt en gesolveert door de Pausen van Roomen/ Gregorius den 13. Paulus de 5. en Gregorius de 15. Door dese Vergaderinge hebben de Pausen van Roomen hare kracht/en influentien / door hare Emissarissen in alle uytheemse Koninckrijcken en Landen/ insonderheyt heeft men dat gesien tot Turin in Piemont/ en alsoo de Leere was streckende tot onderganck van 't Pausdom/so heeftmense vervolght met de Tonge/en beschuldigt / 1. Dat sy eerste Autheurs waren van alle ketteryen des werelts. 2. Dat sy Dieven waren / daerom wierden sy ghenaemt Siccars dat is Borse-snijders. 3. Dat sy haer verliepen in alle onreynigheyt/Hoererye en bloet-schande/dat 's nachts als sy om haren Godsdienst by malkanderen quamen dat sy dan de keerse uytblaesde dat sy dan als beesten sigh met malkanderen vermenghden/ de Moeder met hare Sone / de Broeder met sijn Suster/de Vader met sijn Dochter/gelijck eertijts de Heydenen de er-

sie

ste Christenen beschuldight hebben. 4. Dat sy hant-haefden dat Man en Vrouwe als sy begeerden malkanderen mochten verlaten. 5. Dat sy onderlinge gemeenschap van goet oock van Vrouwen hadden. 6. Dat sy den Kinder-doop/eedt-sweeren/ de macht van d'Overheyt om't sweert te ghebruycken verwierpen. 7. Dat sy Manicheen waren die twee beginselen stelden / God ende den Duyvel. 8. Dat sy waren Toovenaers Chevaucheurs de Balai, Besem-rijders/ &c.

Sy waren soo stout dat sy seyden als hare Kinderen gheboren wierden / dat sy swart aen de hele waren/ en rouwe tanden hadden ; maer na behoorlijcke Inquisitie en Informatie heeft men alles leughenachtigh ende valsch bevonden. Men heeftse over al verklaert infaem te zijn / onbequaem om te getuygen/ om Testamenten te maecken/ in Kercken of Kerck-hoven begraven te worden.

Wy sullen verhalen 't gene noch onlangs gebeurt is te La Tour, daer hare vyanden op de Kerck-mueren hadden pasquillen geplakt/en met groote letters grouwelijcke dinghen geschreben tegen de Predicanten van La Tour te schandelijck om te verhalen/men heeft haer ghehouden niet alleen onbequaem om te getuygen / maer men heeft oock geen Attestatie tot voordeel van haer willen aen-nemen en de Notarisen dat verboden/en alle andere op pene van excommunicatie; het is ghebeurt dat selfs de Graven en Heeren/Vassalen door de Gedeputeerde van het dal van Lucerne/gedrongen zijnde haer een Acte toe te staen/van 't gene sy niet en konden ontkennen / hebben sy tijt ghe-eyscht om verlof te Turin daer van te halen/ en weder-gekomen zijnde hebben gheantwoort dat sy liever doodt wouden zijn als dat ghedaen te hebben ; ende de Gouverneur van het Fort Mire bonne gebeden zijnde door die van Villar en Bobi, de naeste Gebueren van sijn plaets/dat hy aen 't Hof geliefde haer handel te schrijven/heeft geantwoort met groote betuyginge van erbarminge dat hy sigh waerlijck over hunne Getrouwigheyt/Gehoorsaemheyt/Onderdanigheyt en Zedigheyt verwonderde/ maer om daer van te schrijven ; of een woort voor haer te spreken/ het in sijn vermoghen niet en was/en dat het hem beter soude zijn duysent Pistoletten te verliesen / als daer aen gedocht te hebben.

Ja men heeft op veel Protestanten gelt op haer lijf geset / op dat al de werelt soude oordeelen dat het grouwelijcke misdadige Menschen waren.

Nevens dat men se schrickelijck met de tonghe ghelastert en gedoodt heeft/soo heeft men ten tweeden / soo schrickelijck met haer ghehandelt met branden/ bl aecken en moorden/dat mijn penne in mijn hant begint te beven/ mijn herte ontroert is/ mijn hairen hen oprijsen. Waerlijcks hier is een Verbreeckinge ja een Vermorselinge Josephs.

Dese Waldensen hebben van tijt tot tijt swaere vervolginge geleden/maer die hebben haer meer als opt getreft met het Jaer 1655.

De vervolgingen die de Waldensen te voren hebben moeten uytstaen in alle de deelen van Europa, in Calabrien, Provence, Bohemen, Oostenrijck, Hoog-Duytslandt, Italien, Spanjen, Vranckrijck, Engelant, Nederlant in welcke sy om de Religie wille gevlucht zijn geweest / zijn maer geweest beginselen van

 smerte;

smerte; alhoewel eenighe schrickelicke exempelen worden verhaelt / als Anno 1545 geschiet te zijn in Provence / alwaer sonder eenige behoorlijcke Rechts-pleginge / Opede den Gouverneur aldaer door sijn Krijghs-volck menichte Dorpen in brant stekende / de arme Lants-luyden sonder eenige wederstant te doen heeft doen doot-slaen / die de Vrouwen en Dochteren hebben verkracht / en vrouwen en kleyne Kinderkens vermoort / en veel de borsten af-gesneden. En van de Stadt van Cabrieres heeft hy de Mannen doen buyten brenghen op een Velt / alwaer hy de selve met rapieren en sweerden in stucken heeft doen hacken / de Beulen om eere in te leggen betoonde wie van hen alder-veerdighst konde onthoofden / en d'armen en beenen af-houwen. De Vrouwen daer onder veel bevruchte waren / wierden gesloten in een Schuere die vol strops lagh / en aldaer levendigh verbrant / ende alsoo de deure / door een Soldaet die medelijden met die schreyende en huylende Vrouwen hadde / geopent wiert / soo zijn die Vrouwen die poochden uyt te komen met rapieren en Hellebaerden te rugge gedreven. Het Volck van Merindol en andere plaetsen / op 't gebergte en steen-rotzen gevlucht zijnde hebben Opede seer ootmoedelijck ghebeden dat hy hen wilde laten trecken na Geneve met hunne overgeblevene Vrouwen en Kinderen / en dat sy hem alle hunne goederen wilde laten / maer hy heeft geantwoort / dat hy hen, hunne vrouwen; en kinderen na de Helle soude wegh-senden, om aldaer te woonen met alle de Duyvelen alsoo dat men haerder noyt meer soude gedencken.

In Oostenrijck omtrent het Jaer 1400 zijn der oock menighte verbrant / waer van een noch in sijn pijne seyde / datter noch in dat Lantschap meer als over de tachtentigh duysent waren die 't selve Geloove hadden, als hy.

Maer meest heeft men het Moorden en Branden ghesien in de Valleyen van Piedmont, Angrongne, in het Dal St. Martijn, Lucerne, &c. Nauwlijcks sal men een stadt vinden of daer zijn memorien, dat daer eenighe zijn om de Religie ghedoodt en vermoort. *Jordan Tertian* is tot Suse verbrant; *Hypolite Roussier* tot Turin; *Vilmijn Ambroise* is opghehangen op de hooghte van Meane, soo zijn oock wreedelijck om-gebracht Anthoino Hiun, Ugon Chiamp de Fenestrelles, wanneer men eerst haer ingewant heeft uytgetrocht / en wreedelijck ghemartelt. Gelijck oock Catelan Girardt die als hy ghebrandt wiert / vele door sijn standvastigheyt bewoocht heeft. Maer als hare Vyanden bemerckten datter door die volstandigheyt en blymoedigheyt deser Martelaren veel tot de Ware kennisse ghetrocken wierden / soo heeft dat ghewelt wat ghecesseert / te meer om dat God de Heere den Prince van Piedmont aengeraeckt en beweeght heeft medelijden met dit arm Volck te hebben / en dit is gheschiet omtrent het jaer vijftien hondert twee-en-dertigh / wanneer de Waldensen vastelijck besloten hebben hunne Kercken weder op te rechten / en hare Religie opentlick t'exerceren; in dit haer voornemen zijn sy seer versterct door twee treffeliche Lichten en gheleerde Mannen Oecolampadius, en D. Bucenis, welck is gheschiet Anno 1535. Doen hebbense oock inghestelt een Belijdenisse hares Geloofs / bestaende in 17 Artijckelen / die sy over eenige hondert Jaren in hare Huysen hare Kinderen geleert hadden / door welcke Confessie de Papen soo zijn verschrickt ghewordden dat sy alle hope verloren hebben / dat dit Volck tot de ge-

door

hoorsaemheyt vande Roomsche Kercke soude gebracht worden/ en is tegen de Misse upt de Valleye gebannen/ en alsoo sy gebreck van Bybels hadden/ hebbende maer de H. Schrift metter handt meestendeel geschreven/ en dat weynich in getale/ contribuerende 1500 Gouden Kroonen/ diese ghesonden hebben na Neufchastel in Swidserlandt aen een Boeckdrucker/ den welcken in 't licht ghebracht heeft den alder-eersten Druck van den Franschen Bijbel die men in Vranckrijck oyt gesien heeft. Siet Kerckelijcke Historien vande Fransche Kercke/ pag. 57.

Ontrent dien tijt de Kercken van de Valeyen van Piemondt/ &c. hebben wat ruste ghevonden om de Oorloge tusschen den Koninck François de I. en Prince van Piemont/ want als de Wolven vechten dan weyden de Schapen. Maer dese ruste is haest gestoort geweest door den Paus Paulus de III. die 't Parlement van Turin weder opgehitst heeft door welckers ordre en bevel weder binnen Turin meniche zijn verbrant. Maer in den Jare 1555 zijn de vervolgingen seer vermeerdert/ wanneer het Parlament besloten heeft dese Waldensche Religie tot de wortel toe selfs upt te roeyen en gheheelijck te destrueren/ en hebben doen ter tijt meniche doen verbranden/ onder anderen eenen M. Godefroy Varinglo, Minister tot Angrongne die in 't Jaer 1557 binnen Turin met groote stichtinge is verbrant ghewoorden op het plein van het Kasteel.

Na dese troublen zijn sy weder wat in ruste gekomen anno 1519 door d'intercessie vande protesterende Vorsten van Hoogh-Duytslant. Maer een tijt daer na is den Hertogh door den Nuntius vanden Paus weder opghehitst tegens de gemelte Waldensen/ welcke door sijn scherpe Placcaten op lijf straffe geboden heeft te Misse te gaen/ ofte anders hunne Valleyen in vyer en bloet te stellen/ en heeftse met openbaer ghewelt aengheaen door den Heer van Trinité, en heeft dese vervolginge gecontinueert tot Anno 1570. En als 1572 de Vreughde vyere over de Moort van Parijs en Vranckrijck/ door gheheel Piemont wierden aengesteken/ de Klocken ghelupt en 't groot geschut afgeschoten/ hebben de Waldensen hen sekerlijck ingebeelt/ dat het even soo in Piedmont soude gaen/ om de sekerheyt van zijn met hare kostelijckheyt gevlucht op 't hooghste vande Alphische bergen inde spelonken en berg-holen/ maer hare Hoogheyt de Hertoginne Me-Vrouwe Margriete gestorven zijnde/ hebbende de Waldensen wederom ruste genoten/ alsoo Carolus Emmanuel hare Sone beweeght wiert de vorige Tractaten t'onderhouden. In 't Jaer 1601 is daer wederom een vervolginghe gheweest/ wanneer Bartholomeus Copijn, upt de Valleye van Lucerne, inde gevanckenisse geworgt zijnde daer na is verbrant geweest. Desen wort in 't Martelaer-Boeck geseght den laetsten Martelaer geweest te zijn vande Waldensen tot het Jaer 1655.

Maer al dit verhael van alle dese vervolgingen zijn maer gheweest beginselen van smerten/ niet te vergelijcken van 't gene de Waldensen is overghekomen van het Jaer 1655 tot nu toe.

Ver-

Verbreeckinghe en vervolginghe der Waldensen van het Jaer 1655 tot nu toe.

ALhoewel de Waldensen haren Gods-dienst van outs is gepermitteert/ onverhindert en onbekommert t'exerceeren/ welck 1620 door den Hertog van Savoyen noch op nieuws is gecontinueert en behoorlijck geratificeert/ soo is evenwel in 't Jaer 1655 't selve vernietight door een strengh en scherp Placcaet den 25 January geemaneert/. en zijnde bedriegelijck hare Vyanden door het beleyt vanden Marquis Pianesse inde Valleyen gevallen/ hebben alles te vyer en ten sweerde overgegeven/ verbrandende de Huysen/ en Kercken als te St. Jan/ La Tour/ en elders/ maer oock hebben een groote slachtinge gedaen onder het Volck/ hebbende niemant gespaert noch Jonck noch Out/ noch Mannen noch Vrouwen/ die hebben haer in het koutste van den Winter door Ys en Sneeuw gejaeght/ daer van eenige onder de Sneeu zijn ghestorven/ sy hebben moeten vluchten op het gebergte en inde selve holen en spelonck en verberghen/ sonder vyer/ sonder spijse en dranck/ ofte eenige nootdruft. Hier onder zijn gheweest veel swangere Vrouwen die op 't gebergte gebaert hebben/ en die teere Kinderen/ met weynigh Sneeuw inde mont te steecken/ gelaeft/ hare Vyanden hebbende hare Huysen geplondert en berooft/ de bloetdorstige Soldaten die zijn op 't hooghste vande bergen gheklommen op plaetsen daer niemant soude ghedacht hebben te konnen komen/ om aldaer oock gevluchte te vinden/ de Vrouwen die geen tegenstant konde doen dan met heete overvloedige traenen te weenen/ waer door een steenen herte soude zijn beweeght geweest/ hebben sy gedoot/ en daer steyle bergen of steen-klippen waren afgeworpen en verplettert/ gelijck sy gedaen hebben met een Kint dat maer eerst geboren was. Op andere plaetsen/ hebben sy de Kinderen hoofden afgehouwen/ en met die hoofden als met bollen daer mede gerolt; andere die hebben die hoofden gekoocht en die hersenen (hoewel die haer niet wel en bequamen) als wreede menschen-eters/ gegeten. Sommige menschen hebben sy in stucken gehakt en met die stucken tegen malkanderen gevochten. Sommige hebbense hare hemden inden Brandewijn ghesteecken/ en die hen weder aengedaen/ en 't vyer daer in steeckende hen daer mede levendigh verbrant; andere hebben sy nagels en elsen in 't hooft ghe-slagen en soo vermoort. Andere hebben sy gansch naeckt uytghetogen/ en hare naeckte Lichamen ghesneden/ en ghekerft/ en daer in gestropt zout en bosskruyt. Een stock out Man van hondert Jaren genaemt Pieter Simont van Angrongne en sijn Huys-vrouwe 95 Jaren out zijnde/ hebben sy nevens veel andere de hoofden tusschen de beenen ghebonden/ en als bollen van de steylten laten afrollen; en al die niet en wilde te Misse gaen hebben sy levendigh verbrant/ en als sy geen vyeren ghereedt hadde hebben syse gevolt met bosskruyt en inde lucht te doen springen. Andere hebben sy aen boomen met het hooft nederwaerts gebonden en genagelt/ onder welcke gheweest is de Heer Paulus Clement, een Diaken/ en Thomas Marguer, een Ouderlinck der Kercke ontrent tnegentigh Jaren Oudt/ men heefter oock vele op sijn

Turcks

illes sien wy overvloedelijck / wat Verbrekinghe Iosephs onder de Ghe-
ighe Piemontoysen is geweest/daer der over de ses duysent wreedelijck
om gebracht. Men hadde nu gehoopt/ dat dese donckere en drouvige
cke over wesende met het Tractaet van Pignerol, welck na de Moort
't Jaer 1655. geschiet is/ beter soude ghegaen hebben/ maer het quaet
lenckrkens erger ghewo rden / buyten twyffel veroorsaeckt door dien
iedt-raet de propaganda fide, & extripandis hæreticis. In 't Jaer 1650.
Turin/ na 't Exempel van Roomen opgherichte / als mede door andere
de paepsche Hierarchie / die Me-Vrouwe de Hertoginne opghehitst
ien/ om de Barbets. (soo noemdense de Gereformeerde) uyt te roepen/
heeft van wederom beginnen dreygementen te blasen/ en ghedreycht
nen noch tranen van bloedt soude schreyen. De Heer Bagnoli, een Duc
lba/ befaemt door syn ontallijck : ontwelijcke moordenen/Gouver-
ient van La Tour, zijnde op 't eynde van het Jaer 1662. in Charge be-
icht / heeft syn moordadigh desseyn ontrent de Maendt van Mey / in
erck ghestelt/ en syn soldaeten aen alle houcken / onder een valsch pre-
ghesonden / die de Gereformeerde Christenen zijn vreesselijck op 't lijf
vallen/ sonder onderschept van persoonen en ouderdom / vangende en
nde doot/ en vermoorde wien sy maer kryghen konden ; en om dit voor-
wel uyt te wercken/ soo heeftmen in den Burcht van Lucerne in Gar-
en ghelecht Paul de Barges, oock bekent door ontrent 25. oft gelijck som-
e schrijven/ wel 60. oft meer schrickelijcke moorden/ waer van hy door
trouwen van Sijn Koninckl. Hoogheyt pardon verkregen heeft ; dese
't met sijn 300. soldaeten / gheconjungeert zijnde met de Troupen van
Gouverneur/sulcke wreede daden gepleecht/ dat de Inwoonders van
Dalen/ insonderheyt S. Ian La Tour, Roras en Vignés, hebben subyte-
moeten met Vrouw en Kinderen vluchten/ sonder yets van hare goe-
n mede te nemen/ maer op den gemelten moordagigen Capiteyn met
Trouwen is gevallen in alle haere goederen / en hebben in het Fort ge-
ht meer als duysent gelaede karren met wijn / en andere overige goe-
n/ in den Burcht van Lucerne ende elders. Sijn Koninckl. Hoogheyt
taende dese tydinghe/heeft de vluchtelinghen ingedaeght/ Binnen drie
ghen, op poene van een eeuwigh bannissement, en confiscatie van alle hare
deren, weder in haere huysen te komen, beloovende haer rust en seecker-
t. Gelijck voor desen ghescheide van den Marquis Pianesse / maer de
le die wederom quaemen/ die wierden dadelijck vermoort. Soo wree-
ijck hebbense oock gehandelt met haere Predicanten / insonderheyt met
eer Jean Leger, Leeraer der Ghemeynte van S. Jan/ en Middelaer/
Gedeputeerde van hare Synode / diese niet alleen ghebannen hebben/
er in Effigie hebben opghehanghen / ende syne goederen gheconfis-
eert.
Voorts van tydt tot tijdt/ zijn de onlusten vermeerdert/en alle hostiliteyt
pleecht/ghelijck gheschiet is den 6. Julij 1663. wanneer die vande Val-
D
leyen

leyen aen alle kanten zijn aenghetast en besprongen geweest van haere vyanden/ als van de zyde van S. Second, en van Baqueras, met yder Troupe van 2000. man/ soo te Voet als te Paerde / sy zijn oock doen aengevallen van de zyde van Chabas en van de zyde van S. Ian , en komende met veel gravers en werck-lieden/ hebben haer sterck gemaeckt inde plaets Le Pian, op-werpende een Borst-weeringhe een mans lenghte hoogh / zijnde een groote Vlackte op den top van een bergh / tusschen de Valleyen van Luserne en Perouse/ hier ontrent is hevich gevochten/ en de Gereformeerde met bloote sabels in de hant / met een groot Velt-geschrey haere Stercke innemende / en veel doodt slaende / hebben haer Vyanden doen vluchten.

Van den 20. Augusty over Parijs/ hebben wy wederom verstaen dat de onlusten niet en zijn vermindert gheworden / ghelijck noch in December/ als de Gecommitteerde van die van de Religie van Piemont / op het serieus aenhouden van de Ordinaire Ambassadeurs der Evangelische Cantons/ waeren alsdoen den 15. December te Turin aengekomen / om ruste en Vrede van haren Prince te versoucken/ soo zijn bedecktelijck thien duysent soldaeten/ te Paerde en Voet / om die van de Valleyen te overvallen/ en al-hoe wel sy aen de een zyde/ met verlies van veel volck zijn af-gheslaghen gheweest/ soo zijnse onverwacht / op die plaetse aen de zyde van S. Germain inghevallen/ soo dat die van de Valleye hebben moeten wijcken op de hooghten/ eenighe oude mannen en vrouwen/ die soo haest niet konden ontkomen/ zijn ghekregen/ en hebben haere hoofden af-ghekapt.

Den Brief van Geneve van den 10. December hier by ghestelt / geeft te kennen: Dat haere miserien en smerten dagelijcks vermeerderen, en soo Godt de Heere het niet tydelijck versiet , hen dreygen en voorsegghen haere laetste ruyne

Hier uyt konnen wy nu overvloedelijck mercken/ in wat een Verbrekinge en ellendighen staet dat onse mede Broeders en Religions-Verwanten in Piemont zijn/ die niet anders en doen als weenen / en als arme duyven/ suchten inde scheuren der steen rotsen / daer die gretighe Sperwers en grijp-vogels haer verjaecht hebben/ en schreyen erbarmelijck tot den Heere haeren Godt en alle Religions-Verwanten/ insonderheyt die van Nederlandt/ ootmoedelijck versouckende: Dat die mildadigheydt, die sy meer als eenmael vertoont hebben, wederom niet ver-ontweerdighe te bewysen, en insonderheyt dat sy met haere ghebeden tot Godt met haer stryden. Wt dit alles dan/ besluyten wy dat Godt de Heere syn Kercke menigmael swaerlijck besouckt en strast.

De

De redenen, waerom Godt de Heere dat doet, zijn dese:

1. Om dat Godts Volck menighmael oock in groote sonden vervalt. Soo seght de Heere tot sijn Volck Ier. 30. 14. 15. Ick hebbe u gheslagen met een vyandts plaghe, met de castydinge eens wreeden, en om de grootheyt uwer ongerechtigheyt, en om dat uwe sonden machtigh veel zijn. En Psalm 89. 31. &c. Soo sijne kinderen mijn Wet verlaten, ick sal haere overtredinghe met de roede besoucken, en haere ongerechtigheyt met plagen. Soo seght oock de Heere: Dat hy de beminde sijner ziele, om haerder trouloosheyt ghegeven heeft in de handen van sijne vyanden. Ierem. 12. 6. 7. Soude ickse om dese dingen niet besoucken, spreeckt de Heere, en haer niet wreecke? Ierem. 9. 9. De rechtveerdigheyt Godts vereyscht dan / als Godts Volck haere sonden niet verschoont / dat hy haer oock niet en verschoone / als sy op-slicken het vergift der sonden tot haerder verderfinghe / dat hy haer gebe in de handt van bitteren Volck / of bekeerder verdruckinghe / en die doe uyt drincken tot haerder behoudinge / dat als sy schandelijck verbreken sijne Wetten en Ordonnantien / dat hy oock verbreke haeren staet en regeringe.

2. Om dat Godt toonen wil / dat sijn Kercke hier in dese werelt is een Kruys-Kercke, die veel moet lyden. Psalm 34. en door veel verdruckinghe moet ingaen in het Coninckrijcke Godts, Actor. 14. Die ghehaet en vervolcht moet worden. Matth. 10. Dat sy is als als een roose onder de doornen. Cant. 2. Als een sprinckelijck vogel, die van een yegelijck verpickt wort. Jerem. 12. 19. Dat sy is die baerende vrouwe, die van dien grooten Draeck soo vervolcht wort. Apoc 12.

3. Om te toonen sijn groote macht in haere Verbreeckinghe en grooten noodt, want sijn cracht wort in kranckheyt volbracht. 2. Cor. 12. Want Godt wilt sijn Kercke helpen / als sy menschelijcker wijse niet en kan gheholpen worden / soo heeft Godt sijn groote Macht ghetoont d'Israeliten aen de roode Zee / aen de drie Mannen in den gloeyenden oven / aen Jonas in den buyck des Wal-visch / en aen ons seer menighmael / gheduerende onse Oorloghen tegen den Coninck van Spanjen als wy menschelijcker wijse niet konden gheholpen worden / wanneer Godt soo menichmael extraordinaerlijck ghesegent heeft de Wapenen van den Prince van Orangie / die wy en sijne Na-comelingen (behalven Godt) de meeste eere en danckbaerheyt schuldigh zijn. Soo heeft Godt gheduerighlijck in haeren noodt / de verdruckte Kercken gheholpen; in Piemont insonderheyt / in het Jaer 1655. en noch onlancks als Godt haer bewaert heeft als een brandende Bosch in het midden van de vlammen des vyers. Ghelijck in den Brief van Geneven van den 10. December lest-leden staet.

Welck ons dienen moet tot Moet-gevinge, dat wanneer wy in grooten noodt zijn / nooyt de moet moeten laten vallen / maer ghedencken altijts die troostelijcke Spreucke des Apostels. Eph. 3. 20. Dat Godt machtigh is meer

als overvloedelick te doen, boven al dat wy bidden en dencken. Dewijl dan dat Godt de Heere sijn eyghen Volck om haere sonden wille swaerlijck besoucht/ laet ons dit toe-passen op Ons en de Waldensen van Piemont, op dat wy ons behoorlijck vernederen voor onsen Godt/ en ons van herten bekeeren/ en Godt vierichlijck bidden dat hy ons onse sonden om Christi wille genadighlijck vergeve. Wat de sonden van onse Piemontoysche Broeders zijn/ alsoo sy verre van ons zijn af-ghelegen/ en weten wy soo particulierlijck niet/ dat weten wy altijt seeckerlijck/ dat het soodanige schelm-stucken oft mis daden niet en zijn/ als daer haere vyanden haer mede bekladden/ maer dat sy groote sondaers zijn hebben sy altijdt hertelijck bekent/ en bekennent noch oprechtelijck met groote demoedigheyt.

Wat ons aengaet/ onse sonden zijn ghelijck Jeremias spreeckt / groot en machtigh veele, wy houden niet met Ezechiel de want te doorgraven, om die uyt te vinden. Ezech. 8. 8. Oft te doorsoucken met Lanteernen om die te speuren. Zeph. 1. 12. Maer onse wercken des vleesch zijn openbaer. Gen. 5. Alwaer een gheheel Register der sonden ghemaeckt wort / en roemen daer op ghelijck te Zodom. Esaie 3. 8. Seeckerlijck dewyle oock wy selfs de beste onder ons het vergift der sonden in onsen boesem/ in onse ziele hebben/ als onwetenheyt in ons verstant/ verdraeytheyt in onsen wille / ongheregeltheyt in onse affecten/ soo vervallen wy in menigerley grouwelijcke sonden/ wy sullense nu niet specificeeren/ dat segghen wy alleenelijck int korte/ veel hebben den naem onder ons dat sy leven, maer sy zijn doot. Apoc. 3. De Heydenen hebben een onbesneden voor-huyt, maer wy hebben een onbesneden herte. Jer. 9. 25. Onsen handel en wandel is een gheduerige breucke van onse Christelijcke Professie / och of wy dit wel bedachten en ter herten namen! men spreeckt nu wel over al vande ongeluckken die over Godts Kercke gaen/ een yghelijck heeftet de mondt van vol/ maer gave Godt dat wy de rechte oorsaeske doorsouckende/ ons van herten bekeerden / en dachten soo wy ons niet en bekeeren/ soo sullen wy vergaen. Luc. 13. 3.

III. LEERE.

Het is een seer groote sonde niet becommert en bedrouft te zijn, als Godts Volck is in grooten noodt, daerom worden hier de gheruste in Sion, om dat sy sich niet en becommerden over de Verbrekinghe van Joseph, ghedreyght gevanckelijck wegh gevoert te worden Soo seght oock den Propheet Jer. 5. 3. O Heere, ghy hebtse gheslagen, doch sy hebben geen pyne ghevoelt, en derhalven sich daer over niet becommert noch bedrouft. Dewijl het dan is een groote sonde hier over niet becommert te zijn / sal ons dan dienen: Tot Vermaninghe, dat als Godts Volck is in grooten noodt/ ghelijck nu in de Valleyen van Piemont / dat wy daer over hertelijck becommert zijn/ compassie en medelijden daer mede hebben/ en zijn daer over beweeght als over ons eyghen ongheluck en swaerigheyt. Weent seght den Apostel met den weenende, ende weest eens gesint onder malkanderen, Rom. 12, 15. Twee nota-

notabels Exempelen hebben wy in Godts Woort/ in Daniel / welcke alhoewel hy hoogh geestimeert was in het Hof by Beltsazar en Darius / is ebenwel/ als het Godts Volck qualijck ginck/ soo beweeght gheweest/ dat hy drie weken gevast en treurigh is geweest. Dan.10. Soo heeft Nehemia ghedaen / zijnde inde ghelegentheyt over dierghelijcke saecke. Nehem. 1 4. Laet ons dese en dierghelijcke Exempelen naer volghen/ dat sal wesen een rechte Medecijne voor onse ziele / want ghelijck Augustinus seght: Niet bedrouft te zijn, alsmen behoort bedrouft te zijn, is een Geestelijcke phrenesie. Plorante medico, & plorantibus ridet phreneticus. Dat is: die phrenetijck is/ sal lacchen en blijde zijn als den Medecijn en Vrinden bedrouft zijn; ghelijckmen dan teghen een phrenesie ghebruyckt lichamelijcke medecijne/ alsoo teghen dese gherustheyt/ alsmen lacht/ alsmen behoort te schreyen/ soo moetmen gebruycken dese Geestelijcke en heylige Becommeringe/ de medecijne onser ziele / het waere Hicrapigra, want ghelijck de confectie, oft electuarie, diemen Hiera pigra naemt/ Bitter-heylige goet is / niet alleen teghen veel ghebreken vande Lever/ Mage/ Vallende-siechte/ Gheraeckthеyt/ Hert-cloppinge/ Gicht/ Phrenesie/ maer oock teghen draeyinghe des Hoofts/ Onsinnicheyt/ Raserye oft Phrenesie/ Vecter. in Antidot. l.6.2. & Nicol. Alexand. Daerom wortse heylich ghenaemt / alsoo die Geestelijcke Becommeringe en drouf heyt/ dat Heylich-Bitter, goet is teghen die Geestelijcke gerustheyt en Phrenesie onser ziele / als wy lacchen als wy behooren te weenen/ Hiera pigra, is Bitter inde mont, maer voor 't herte gesont. Soo ist wel beter bedrouft en in swaere verdruckinge te zijn (gelijck nu de Waldensen.) Maer dese Geestelijcke Medecijne heeft een ghesont maeckende kracht/ de castydinghe als sy teghenwoordigh is / schijnt gheen vreughde maer drouf heyt te zijn/ maer daer na geeft sy van haer een vreedsame vrucht der Godtsaligheyt. Heb. 12. 11. Treuren is beter dan lacchen, want door treuren wort het herte ghebetert. Ecclesi. 7. 3. David seght/ die met tranen saeyen, sullen met vreughde maeyen. Psalm 126. 5.

De Redenen waerom wy soo moeten becommert en beweecht zijn.

1. Om dat de Christelijcke Liefde dat vereyst/ welcke niet en soucke dat haer eyghen is, maer eens anders 1. Cor. 13. 5. Phil. 2. 4. Sy acht eens anders ongheluck/ haer eygen ongeluck / ghelijck de Cananeetsche Vrouwe / als haer dochter sieck/ en van den Duyvel ghequelt was/ haer dochters sieckte en quellinge was de haere/ en was selvs of sy van den duyvel beseten was/ daerom seght sy/ Heer ontfermt u mijnder.

2. De consideratie van ons eyghen swackheyt moet ons daer toe bewegen/ hier moet gelden 't ghene den Apostel eens seght in een ander ghelegentheyt. Gal. 6. 1. Siende op u selven. Ecclesi 9. 2. Alle dinck weder-vaert den eenen als den anderen / 't ghene die van Duytslant / Yerlandt/ Piemont bejegent is/ kan haest oock ons bejegenen. Bernardus seght dat hy

een niet man wel had de herten segghen/ Ale hodie, ego cras, die van daghe/ ick morgen/ soo moghen wy oock bedencken/ nu ist de beurte van die vande Valleyen/ haest magh het onse beurte wesen.

De ses mannen die daer met haere moort-wapenen inde handt gingen/ hadden last om niemandt te verschoonen/ maer te dooden oude/ jonghelinghen/ maeghden en kinderkens/ Ezech.9.6. Uytghenomen alleen die daer treurden en suchteden/ over de grouwelen die ghedaen wierden / daerom ghelijck wy ghedencken moeten aen die ghene die in sonden gheval en zijn Gal.6.1. Alsoo moeten wy ghedencken die in ongheluck en swaerigheyt zijn/ soo seght den Apostel/ Ghedenckt de ghevangenen, even oft ghy mede ghevangen waert, en &c. Wy hebben een treffelijck exempel daer van in de historien/ van eenen Sesostus/ Coninck van Egipten/ welcke hebbende vier Coninghen ghevangen/ heeft die ghespannen in sijn waghen/ en liet hem van die voort-trecken / en wort verhaelt van eenen Coninck/ welcke ghedurigh sagh na het radt/ Sesostus vraeghde hem waerom hy na dat radt sagh/ welcke antwoorde/ ick sie aen 't radt dat 't ghene nu onder is stracks boven was/ en dat boven was stracks onder is; Soo ist met ons gheweest / wy zijn eens boven gheweest/ nu zijn wy onder/ maer ghy Heer Coninck/ zijt nu boven/ maer sult oock onder gheraecken: den Coninck Sesostus heeft daer aen soo ghedacht / dat hy dadelijck die Coninghen heeft doen uytspannen / ghedenckende dat hem sulcks oock mochte over-comen.

3. Om de ghemeynschap der Heylighen: De nauwe verbintenisse die de Gelovighe met malkanderen hebben / behoorde ons te bewegen/ wy zijn leden van een lichaem, Rom.12. Als het een lidt lijdt soo lijden alle de andere leden; Christus/ hoe-wel hy nu inden Hemel is / heeft mede-lijden met ons. Wat vervolght ghy my, seyde hy teghen Paulus / als hy sijn Kercke vervolghde. Ick ben hongerigh gheweest, sal hy seggen int 't laetste Oordeel/ en ghy hebt my ghespijst.&c. 't Geene sijn Volck/ sijne Ghelovighen wort aengedaen/ reeckent hy hem aenghedaen te zijn / alsoo 't gheene de Leden van Godts Kercke wort aenghedaen/ de wijl sy een Lichaem zijn moeten/ sy reeckenen hen aengedaen te zijn/ Wie isser swack; seght den Apostel/ dat ick niet swack en ben. Als Naomi Ruth socht te bewegen/ niet te trecken na Godts Volck/ maer na haer Landt / soo antwoorde sy haer Schoonmoeder: Spreeckt my dat niet in, daer ghy gaet daer gaen ick oock, daer ghy sterft daer sterve ick oock, daer wil ick ock begraven zijn, u Godt is mijn Godt, u Volck is mijn Volck. Ruth 1.16.17. Wy hooren nu hoe jammerlijck bejegent worden de Leden van Godts Kercke in andere ghewesten.

Wreetheyt in Formosa, en in West-Indien.

Over eenighen tijdt hebben wy gehoort die grouwelijcke moordadigheyt ghepleeght op het Eylandt Formosa, beschermt door 't Fort Zeelandia, op

Taywan,

e als 600. Chinese Jonchen oft Vaer-tuygh met Geschut en Volck
k tot 6000. van 't hooft tot de voeten gewapende soldaeten/ wel voor-
in 't gemelte Eylandt is ghevallen/ en daer heeft seer schrickelijck ge-
welt / en vermoordt niet alleen de vroome Predicanten/ als Antonius
tbouck, Arnoldus Vincemius, Leonardus Campe, en Petrus Mus, maer
t niemandt ghespaert / noch mans noch vrouwen / noch kin-
n/ eenige heeft hy neus en ooren/ en de schamelijcke leden afgesneden/
den en voeten afghekapt / aen boomen ghenagelt en onthalst / vrou-
ghescheurden/ en die swanghet waren open gesneden/ volgende daer
e wreetheyt der Spanjaerden/ in West-Indien/ die ghelijck selfs ghe-
ght een Spanjaert/ Bartholomeus de Las Casas, een Bisschop die selfs
Indien gheleest/ en hare wreetheden ghesien heeft /tegen veele ende on-
de en ongewapende Indianen/ en teghen veel die haer groote vrient-
p bewesen/ niet als menschen/ maer als wreede beesten/ Leeuwen en
ren/ jae als Duyvels ghedragen hebben / en in weynich jaeren meer
twaelf millioenen menschen/ dat is meer als hondert-mael / hondert
sent/ en twintich-mael hondert duysent / moordadighlijck vernielt en
ghebracht hebben/ niet te beschrijven zijn oock die schrickelijcke moor-
ghoden/ insonderheyt ten tyde van Duc d'Alba / hier in dese Neder-
den teghen Godts Volck gheplerght. Als wy dan alle dese dinghen
gen / en insonderheyt dat nu in Piemont gheschiet is / moeten wy upt
cht vande gemeynschap der Heyligen/ hart grondelijck daer over be-
ght en becommert zijn.

. Omdat wy oock menighmael oorsaecke van die Verbrekinghe zijn, en
sen die over Godts Volck gaen. Als Godt Israel besocht hadde met
groote pestilentie / soo seyde den Coninck David: Ick hebbe ghefon-
t, wat hebben die arme schapen ghedaen, uwe hant zy tegen my, als zijn-
y oorsaecke van die plaghe. 2.Sam.24.17. Als Achan Kerck-roof had-
egaen/ Israel wort ghestagen. Jos.7. Ghelijck in een natuerlijck / al te
oten koude oft indispositie in de voeten oft beenen/ obstructie inde Ma-
ft Lever/ is menichmale oorsaecke van pijne en draeyinghe in 't hooft/
van een vallende sieckte/ geel-sucht en andere quaelen. Galen. de loc. aff.
nel. de part. morb Synert. de Epilep. Alsoo in dat Geestelijck mystijck
haem / de Gemeente Godts/ de straffen en plaghen die in eenighe Le-
zijn / worden menichmael veroorsaeckt uyt andere Leden/ en daer-
als yemant een accident/ oft onverdraghelijcke pyne/ oft draeyinghe in
hooft/ ooghen/ oft ooren heeft/ wort een ader gheopent/ in den arm/ oft
e voet/ of 't Lichaem gepurgeert/ oft een fontenelle oft cauterium ge-
druypckt. Dodon. de Epilep. & vertig. cap. 13. & 14. Soo moeten somtyts
Geestelijcke sieckten en straffen van Godts Volck in andere leden gere-
ieert worden door concomitantie / daerom dewijle wy alle tot dat
stijck Lichaem behooren / moeten wy becommert en rouwigh zijn om
ongeluck en verbrekinghe van Godts Volck/ dat is de waere salve van
ad om de dochter Sions te genesen,

5. Om

5 Om dat Godts Kercke is 't schoonste dat de werelt heeft, de Stadt des grooten Conincks, Psalm 48.3. Het Huys en Throon vande Heerlijckheyt Godts, Esaie 60.7. Jer. 14.21. De Eeuwighe Poorten, door welcke de Coninck der Heerlijckheyt in treckt, des Conincks Dochter en Bruyt geheel schoon. Cant. 1. Godts kinderen zijn als de vleugelen der Duyven, die van silver en gout schemeren, Psalm 68 Oft het dan gebeurde dat wy sagen dat een heerlijck Palleys van louter gout verbrant oft vernielt wiert, en een Conincks Dochter by den hayre ghetrocken, en onder de voeten getrapt wiert, souden wy niet ontstelt zijn en beweegt worden, soo als Godts Kercke, Godts Wijnbergh, welcke beter is als een Aertsch Paradys vande weerelt, wy hooren dat die vande wilde Swijnen, ghebeten en vernielt wort, ghelijck nu in Piemont geschiet, wat steenen herte dat hoorende, sal niet beweecht worden en bitterlijck schreyen?

6. Ten laetsten, Om dat Godts Kercke ghebroken wort, en in ongheluk komt, de godloose Godts Heyligen, grooten en verschrickelijcken Naem met Rapsake seer lasteren, Esaie 36. En seggen, Haere Godt kan haer niet helpen. Soo duyvent oock de Papisten, als wy dat hooren, sullen wy dan met Moyses, Hiskias, met de Priesteren des Heeren, en met de vroomen die daer saeten aen de waeteren te Babel, niet weenen en lammeteren, en met Jeremias ons niet ontsetten dat wy flauw worden. Ierem. 8.21. En met Christo selfs weenen over Jerusalem.

Hier uyt konnen wy sien wat groote redenen dat wy hebben om over Godts Volck in ongheluck zijnde, becommert te zijn. Och hoe zijn hier te Bestraffen die haer meest becommeren en sich quellen dat sy Godts Kercke niet meer en konnen Verbreken, en dat haere aenslagen teghen de selve misslucken, als Achab, Isabel, Haman, Achitophel die hem daerom verhinck 1. Sam. 17. Oft om dat sy haere vuyle sonden niet konnen pleghen, ghelijck Ammon, die hem uytmergelde en verteerde tot kranck wordens toe, om dat hy sijn vuyle liefde met sijn Suster Thamar niet en konde pleghen, 2. Sam. 13. Och hoe veel zijn becommert en ontrust met Martha, over veel weereltsche dinghen, en hoe weynigh zijnder die met Maria, het goede deel hebben verkooren. Luc. 10. ult.

Dat wy dan bedroeft zijnde, ghedencken aen die ghene die qualijck ghehandelt worden, als oft wy oock in 't Lichaem qualijck gehandelt wierden. Heb. 13. Doch als wy segghen dat wy aen de selve ghedencken, soo moeten wy daer verstaen dat wy de selve by-staen en behulpsaem zijn, oft hen helpen in en uyt haeren noodt, ghelijck Joseph eens seyde inde gevanckenisse tot den Oppersten Schencker van Pharao, ghedenckt mijner, dat ghy my uythelpt, uyt de ghevanckenisse Gen. 40.14. Soo moeten wy nu gedencken de Vaudoissen, onse Religions-Verwanten, dat wy die helpen redden uyt haren noodt, en dat, Eerst met vierige ghebeden tot Godt, dat is 't ghene die van Geneve uyt den naem van onse Religions-Verwanten aen ons versoucken, met die woorden: Dat wy in de ghebeden tot Godt met haer stryden, dat hy buyge het herte van haren Doorluchtigen Prince, &c.

Gewis-

Gewisselijck/ daer en is gheen beter noch seeckerder middel om Godts Volck uyt haeren noodt van haere vyanden te helpen/ als het Gebedt/ het is haer leste en beste wapen/ als Geschudt / Kruyt en Loot ombreecken/ ghelijck apparentelijck nu de Vaudoisen/ die met haere Sabels/ haere vyanden somtijdts hebben teghen-ghestaen/ ghelijck noch onlancks te Pian. Dit wapen heeft Marcus Aurelius in sijn grootste noodt/ tegen sijn vyanden ghebruyckt/ alsoo sijn Regiment Christenen vierige ghebeden tot Godt deden. Euseb. lib. 5. c. 5. En als een laetste Plicht-Ancker uytghe worpen. Ghelijck Paulus in dien grooten noodt. Acto 27. Daerom seght den Apostel/ een crachtigh Ghebedt der Rechtveerdige vermach veel. Iacob. 5. 16. Den Apostel seght een Gebedt der Rechtveerdige, want Godt acht de Gebeden der godtloosen niet meer als het bassen en bleeten en huylen van een hont. Hos. 7. 14. Godt en verhoort de sondaers niet. Ioh. 9. Soo ick wat onrechts hadde in mijn herte, Godt en soude mijn niet verhooren. Psal. 66. Den Apostel seght oock een krachtigh Ghebedt energoumenee, soo onse Gebeden crachteloos zijn/ soo zijnse sonder vrucht. 't Ghebedt wort vergeleken by een pijl oft koghel/ soo daer gheen kracht achter en is gaet niet door/ soo doen onse krachteloose Ghebeden. Tim. 3. 44. Wort ghesrght/ Godt heeft hem met een wolcke bekleet datter gheen ghebedt door en kan. Maer het Ghebedt dringht door als een pijl/ en komt staen voor Godts Throon/ en hout niet op tot dat de Alderhooghste daer insiet. Ecclesiast. 35. 't Ghebedt heeft dan een groote kracht. Lutherus door groote ervarentheyt / plach te seggen/ Oratio fideli omnipotens. Want de Gheloovige is alle dinck moghelijck. Al wat ghy bidden sult in mijnen naem dat sal ick u gheven. seght Christus. Joh 16. 23. Door het Gebedt zijn wy machtigh onse vyanden t'overwinnen/ die te rugge moeten keeren als wy bidden. Psalm 6 10. 11. Door een vierigh Ghebedt heeft Moyses d'Amalekiten overwonnen. Exod. 17. Josua de vijf Coningen der Amoriters. Assa Serach den Coninck der Mooren die tegen hem quam met een Leger van hondert mael duysent en 300. wagenen. 2. Cron. 20. Hiskias den Coninck van Assirien. Esaie 36. Soo door onse vierige Gebeden zijn buyten twijffel de Vaudoysen blyven staen Als een brandende Bosch in het midden van den brant. Laet ons dan crachtelijck en vierighlijck / met een heylige importuniteyt / sonder ophouden voor onse Broeders in Piemont bidden.

Nevens dit Geestelijck middel van ons Gebedt/ vergeselschapt met ware Bekeeringhe/ moghen wy wel ghebruycken noch andere middelen/ als dat wy versoucken als dat alle Hooge Machten vande waere Gereformeerde Religie, malkanderen op-wecken tot haerder hulpe/ en by den Hertogh van Savoyen intercederen/ dat sy in cas van Religie moghen blyven by haere voorighe Vry-heden/ hen van sijne Voorsaten van over veel jaren vergunt/ insonderheyt 1603. en 1620. vernieut/ soo hebben ghedaen de Vorsten van Duytslandt/ insonderheyt den Palts-graef aen den Rijn / die na Turin/ en aen Sijn Hoogheyt Emanuel Philibert/ een aensienelijcke Ambassade/ en treffelijcke Raets heeren en andere Luyden van qualiteyt heeft ghesonden/

den/ soo hebben menighmael gedaen de Switsersche Protestantsche Cantons/ soo hebben gedaen de H. Mog. Heeren Staten Generael vande Vereenighde Nederlanden/die den 17 April 1663. Brieven aen Sijn Coninckl. Hoogheyt/ Emanuel Hertogh van Savoyen ghesonden hebben/ in welcke laetste haer H. Mog. verclaren dat sy voor de ghemelte Inwoonders van de Valleyen christelijck intercederen/ Om de ghemeenschap van Religie, en oock voor de conservatie en reputatie van sijn Coninckl. Hoogheyt, en versseeckertheyt van sijne Staten, en dat hy volkomentlijck verseeckere vande getrouwigheydt eens grooten ghetals onderdanen, de welcke aen de Princen sijne onderdaenen soo veel proeven ghegeven hebben. Wy hoopen en bidden dat haere H Mog. door haere wijse intercessie daer in continueren.

3. Wy zijn oock schuldigh Godts Volck in haeren noodt, met woorden en daden te helpen in haeren noodt. 1. Met woorden / soo seght de Heere. Esaie 40. 1. Troostet, troostet mijn Volck. En den Apostel / Troostet de kleynmoedige. Thes. 5. 14. Soo heeft Christus de Gemeynte van Smirna/ die Verdruckt en vol armoede was, Apoc. 2. 9. 10. Soo hebben d'Apostelen doorgaens de Gemeente ghetroost die in verdruckinghe zijn geweest; soo hebben voor desen de Kercke troost-Brieven gheschreven aende Vervolghde Kercken van Vrancrijck/ Piemont en andere Kercken in Duytslandt/ soo hebben in dese drouvige conjuncture van tyden/voorgenomen de Kercke van Zeelandt te doen.

2. Met daden/ en nu insonderheyt de Kercken vande Valleyen/om dat sy hongerigh/ dorstigh/ naeckt ende swack zijnde / niet en vergaen / daer toe verplicht ons Godts Ghebodt / de ghemeynschap der Heylighen / de Broederlijcke Liefde/ de reedelijckheyt; wat soudet helpen / dat wy veel vriendelijcke woorden gaven/ en veel Troost-Brieven schreeven/seggende Weest in vreede, wort warm en versadight, en niet en gaven de noodtdruftigheden des Lichaems, wat nuttigheyt soude dat zijn? Woorden en vollen den buyck niet. Jac. 2. 16. Daerom laet ons niet lief hebben met woorden/ noch met der tonghe/ maer metter daedt, en waerheyt. 1. Joh. 3. 18. Och laet ons daer toe opghewecht worden door d'Exempelen van andere. Hoe spannen hier die van Macedonien de Croone / de welcke staecken in diepe armoede / hebben nochtans ghehadt een rijckdom van weldadigheyt/ en hebben de armen binnen Jerusalem gegeven boven haer vermogen. Siet daer van 2. Cor. 8. 1. 2 3 &c. Soo Obadja heeft versocht met broot en water die vervolcht wierde van de Godtloose Isabel/en maesten haer (gelijck de Waldensen hebben ghedaen) versteecken inde spelonchen. 1. Reg. 18. Soo hebben de Geloovighe van Antiochien ghedaen / den Broederen die in Judien woonden/soo hebben oock voor desen onse Gemeynten van Nederlandt ghedaen aende verdruckte Geloovighe van Vrancrijck/ tot welcke die van onse Stadt van der Veere alleen gecontribueert hebben dese duysent guldens/ soo is seer liberalijck ghegeven aen de verdruckte kercke van Bohemen/ verscheyde contreyen van Duytslandt / en insonderheyt aende Waldensen in Piemont/ en ghelijck wy verstaen hebben uyt Amsterdam

alleen/

alleen/ is doen afghesonden na de Valleyen/ ses-en-tachtigh duysent gul-dens/ uyt Haerlem vijf en-twintigh duysent guldens/ en uyt andere Ste-den en Dorpen na advenant. Punctuelijck hebben wy het niet verstaen/ ghelijck ons ontgaen is/ wat uyt de Provintie van Zeelandt is gekomen/ dat wy weten wy alleen wel/ dat uyt de Provintie van Zeelandt een groo-ten schat is ghekomen/ soo hebben oock tot assistentie gecontribueert meest alle de Ghereformeerde Kercken/ maer van alle hebben wy gheen particu-liere kennisse/ dan dat wy uyt een seecker Boeck/ gedruckt tot Amsterdam by Gillis Joosten Saeghman/ verstaen hebben / dat die van Engelandt tot de ghemelte assistentie ghecontribueert hebben twee Tonnen Gouts/ die van Basel ses duysent guldens/ en de plaetsen daer onder ghehoorende/ twaelf duysent guldens.

En alsoo nu in dit Jaer wederom/ om de selve noot/ in welcke onse Re-ligions-Verwanten zijn in Piemont / een Collecte ghedaen sal worden/ en versocht wort/ soo verwachten wy een gewenscht effect/ en bidden Godt dat hy de herten van ons allen wilt bewegen tot mededogentheyt en mil-dadigheyt. Hoe die van Hollandt en d'andere Provincien nu sich daer in gedraghen hebben/ is ons noch niet bekent / dan dat wy verstaen hebben dat de Collecte tot Haerlem is ghedaen publijckelijck inde Kercken / en tot Leyden/ Rotterdam en in den Haghe/ door een Predicant en Ouderlingh voor eenighe huysen/ vertrouwe dat eerst-daeghs de ghemelte Collecte ge-neralijck sal worden ghedaen over de Respective Vereenighde Provintien/ en in haere Respective Steden en Dorpen. In Zeelandt is die generalijck/ en in eenige plaetsen in Vlaenderen gedaen den 10. Februarij deses Jaers. Hoe veel elcke Plaetse tot die Collecte ghecontribueert heeft / hebben wy noch seeckerlijck niet verstaen / dan dat de Steden van Middelburgh en Vlissinghen uytgemunt hebben/ in haere mildtdadigheyt/ en dat alleen van de drie Steden in Walcheren/ Middelburgh/ Vlissinghe en Ter Veere/ is ghecolligeert over de twee-en-twintigh duysent gulden. En van de ande-re Steden en Plaetsen in Walcheren/ en Noort-Bevelandt/ en Vlaende-ren / en die onder de Classis van Walcheren behooren/ oock een mercke-lijcke somme.

Tot Zirck-zee/ Ter Goes/ Ter Tholen/ te Brouwers-haven / en in haere onderhoorighe Dorpen/ is oock een groote somme ghecolligeert/ soo datmen vertrout dat uyt de Kercken van Zeelandt en de Kercken daer onder behoorende/ na de calculatie alreede ghemaeckt / ontrent veertigh duysent guldens/ ten behoufte van de ghemelte Religions-Verwanten / in haeren teghenwoordighen noodt/ uyt liefde sullen toeghesonden werden. Eenige niet zijnde op dien tijdt versien van penninghen / om haere groote affectie te bewijsen tot Godts Volck/ hebben haer costelijcke Juweelen/ goude Ketenen/ en goude Ringen daer toe ghebracht. Hier door sullen nu sonder twijffel die verbolghde Christenen in Piemont, die als Herten her-waerts en derwaerts ghejaeght worden / en verhit zijn door de vervolgin-ghe van dat Beest dat vier, dat het uyt den Hemel doet vallen, Apoc. 13.

Teghen hen uytspouwt / Verquickt en verkoelt worden, ghelijck Paulus soo eens verquickt is ghewеest inde vervolginghe des Keysers Nero, door Onesiphorus, 2. Tim. 1. en de Inghewanden der Heylighen door Philemon. Phil. v. 7.

Laet ons in dese weldadigheyt voortgaen ontrent onse verdruckte broeders / en met Nabal ons herte en casse niet sluyten / maer als een liberale en vriendelijcke Abigael en Tabitha, vol goede wercken en aelmoessen zijn, en met David een begeerte hebben om den vroomen by te staen. Psalm 16. Gedenckende dat door dit werck der Liefde / Godt de Heere aldermeest ge-eert en ghedanckt wort. 2. Cor. 9. 11. (niet alleen van die ghene die de weldadigheyt ghenieten / maer oock van haere vyanden / ghelijck gheschiede ten tijde der Vervolginghe des Keysers Maximini, wanneer de Vervolgers selfs moesten bekennen dat daer anders gheen Godt en was / als den Godt der Christenen / en gheen Religie soo heyligh en volmaeckt. Euseb. lib. 9. cap 8.

2. Dat daer door worden oock onse conscientien ghetroost en gerust gestelt / en verseeckert vande oprechtigheyt haers Geloofs / dat door de Liefde krachtigh is. Gal. 5.

3. Daer door worden oock onse tydelijcke goederen gesegent / Godt kan maecken, seght den Apostel / Vermaenende tot weldadigheyt / Dat alle genade overvloedigh zy over u. 2. Cor. 9. Dit heeft Job metter daedt bevonden / Dat de Lendenen van de schamele Luyden, hem ghesegent hebben, als sy vande vellen sijner Lammeren verwarmt wierden Iob 31. 20.

Laet ons dan met een Geloovigh / blymoedigh / oprecht / nedrigh / blymoedigh herte / veerdighlijck / dewijl wy tijdt hebben, onse Ingewanden openen tot onse verdruckte Broeders / die met Vrouw en Kinderen zijn in grooten noodt / En ons Broodt worpen op de wateren, dat wy na veel daghen wederom sullen vinden. Eccles. 11. 1. Amen.

